Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

Газета 1918 йил 21 июндан чиқа бошлаган

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети ва Министрлар Советининг органи

№ 119 (20. 087) • 1988 йил 24 май • сешанба • Баҳоси 3 тийин.

Самимий қутловлар

КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. Горбачев Карой Гросни Венгрия Социалистик Ишчи партиясининг Бош секретари этиб сайланганлиги муносабати билан самимий қутлади.

«Сиз Совет Иттифоқида, —дейилади телеграммада, — принципиал коммунист ва Социалистик Венгриянинг эътиборли раҳбари сифатида танилгансиз, Сизнинг СССР билан ВХР ўртасидаги қардошларча дўстлик ва ҳар томонлама ҳамкорликни чуқурлаштириш соҳасида зўр бериб олиб бораётган фаолиятингиз юксак баҳоланмоқда.

Ўртоқ Грос, янги масъулиятли лавозимда венгерлар диёрида социалистик жамиятни такомиллаштириш ва янгилаш вазифаларини ҳал этишда Сизга астойдил катта муваффақиятлар тилайман. Қардош партияларимиз бундан буён ҳам муштарак ишларда фаол тажриба алмашиб, баҳамжиҳат бўлаверишларига аминман».

* * *

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев Янош Кадарга Венгрия Социалистик Ишчи партиясининг Раиси лавозимига сайланганлиги муносабати билан самимий қутловлар ва дўстона табриклар йўллади.

Телеграммада бундай дейилади: «Халқаро коммунистик ва ишчилар ҳаракатининг таниқли арбоби, эътиқодли интернационалчи-ленинчи, мамлакатимизнинг қалин дўсти бўлган Сизга халқ Венгриясининг бахт-саодати, тинчлик ва социализм иши манфаатлари йўлидаги фаолиятда катта муваффақиятлар тилайман. КПСС билан ВСИПнинг қардошларча иттифоқи бундан буён ҳам мамлакатларимиз ва халқларимиз ўртасидаги мустаҳкам дўстликнинг пухта гарови бўлиб қолаверишига ишончим комил».

(ТАСС).

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида
ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

1988 йил 23 майда КПСС Марказий Комитетининг навбатдаги Пленуми бўлди.

Пленум «КПСС Марказий Комитетининг XIX Бутуниттифоқ партия конференциясига тезисларининг лойиҳаси тўғрисида»ги масалани кўриб чиқди. КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев шу масала юзасидан нутқ сўзлади.

Пленумда: Қозоғистон Компартияси Кустанай область комитетининг биринчи секретари В. П. Демиденко, КПСС Ленинград шаҳар комитетининг биринчи секретари А. Н. Герасимов, СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари Г. Г. Ведерников, КПСС Москва область комитетининг биринчи секретари В. К. Месяц, СССР молия министри Б. И. Гостев, КПСС Олтой ўлка комитетининг биринчи секретари Ф. В. Попов, Украина Компартияси Киев область комитетининг биринчи секретари Г. И. Ревенко, КПСС Астрахань область комитетининг биринчи секретари Л. А. Бородин, Литва Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Р.-Б. И. Сонгайла, СССР Фанлар академиясининг вице-президенти, М. В. Ломоносов номидаги Москва давлат университетининг ректори А. А. Логунов, Украина Компартияси Львов область комитетининг биринчи секретари Я. П. Погребняк, СССР Фанлар академиясининг вице-президенти Е. П. Велихов, Белоруссия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Е. Е. Соколов, КПСС Марказий Комитети Халқаро бўлими мудирининг биринчи ўринбосари Г. М. Корниенко, Грузия Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Д. И. Патиашвили, Украина Компартияси Днепропетровск область комитетининг биринчи секретари В. А. Ивашко, КПСС Куйбишев область комитетининг биринчи секретари Е. Ф. Муравьев, КПСС Марказий Комитети Халқаро бўлими мудирининг биринчи ўринбосари В. В. Загладин, Қозоғистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари Г. В. Колбин, Украина Компартияси Одесса область комитетининг биринчи секретари А. П. Ночевкин ўртоқлар сўзга чиқдилар.

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев якунловчи нутқ сўзлади.

Пленум муҳокама этилган масала юзасидан қарор қабул этди, бу қарор матбуотда эълон қилинмоқда.

Пленумда ташкилий масала кўриб чиқилди. Пленум СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари В. В. Карповни КПСС Марказий Комитети аъзолигига кандидатликдан аъзоликка ўтказди.

Шу билан КПСС Марказий Комитетининг Пленуми ўз ишини тамомлади.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ПЛЕНУМИНИНГ 1988 ЙИЛ 23 МАЙДАГИ ҚАРОРИ

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ XIX БУТУНИТТИФОҚ ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯСИГА ТЕЗИСЛАРИ ТЎҒРИСИДА

1. **КПСС Марказий Комитетининг XIX Бутуниттифоқ партия конференциясига Марказий Комитет Сиёсий бюроси тақдим этган тезислари маъқуллансин.**
2. **КПСС Марказий Комитетининг тезислари партия ташкилотларида, барча меҳнаткашлар ўртасида кенг муҳокама этиш учун матбуотда эълон қилинсин.**
3. **КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачевга XIX Бутуниттифоқ партия конференциясида доклад қилиш топширилсин.**

М. С. ГОРБАЧЕВнинг
«Вашингтон пост» газетаси ва «Ньюсуик» журналининг саволларига жавоблари

Савол. Президент Рейган билан учта учрашув таъсири остида Сизнинг капиталистик ва социалистик мамлакатлар ўртасидаги тинч мусобақани келгусида қандай тартибга солиш лозимлиги тўғрисидаги тасаввурингиз ўзгардими? Сизнинг фикрингизча, президент билан бўлғуси учрашув бу мусобақани барқарорлаштиришга қандай ҳисса қўшади?

Жавоб. Дунёда ижобий тенденциялар вужудга келиб, ривожланаётганига аминман. Муҳолифликдан тинч-тотув яшаш сари бурилиш рўй бермоқда. «Совуқ уруш» шарпаси ўрнини умидворлик эгалламоқда. Қўшма Штатлар билан Совет Иттифоқи ўртасида муносабатларни яхшилаш, соғломлаштириш нишоналари бунда каттагина роль ўйнаётганини ҳам кўриб турибман. Дунёнинг ҳамма жойида ўзгаришлар, айтиш мумкинки, халқаро муносабатларни қайта қуришга эҳтиёж ўткир тарзда сезилиб турибди. Мана шундай вазиятда Ғарб билан Шарқ ўртасидаги ижобий алоқаларни қўллаб-қувватлаш бениҳоя муҳимдир.

Ҳозирги дунёда Қўшма Штатлар билан Совет Иттифоқи жуда катта роль ўйнаётганликлари сабабли улар ўртасидаги мулоқот ҳаётий заруратдир.

Биргаликдаги принципиал муҳим қоидалар, чунончи, ядро урушига ҳам, бошқа ҳар қандай урушга ҳам йўл қўйиб бўлмайди; муаммоларни сиёсий йўл билан ҳал этиш керак; ҳозирги дунёнинг реалликларини тан олиш зарур, деган қоидалар қайд этилган мулоқотнинг мазмуни ҳақида гапирмаганда ҳам, шу мулоқот ўтказилиши фактининг ўзида катта маъно бор.

Мана шуларнинг ҳаммаси бутун дунёда янграб эшитилганлиги ва жаҳон аҳли бу ҳақда қандай фикр билдирганлигининг гувоҳи бўлганлигимиз жуда муҳимдир. Модомики шундай экан: ҳа, биз турличамиз ва шундай бўлиб қоламиз, деган хулоса келиб чиқади. Ўз ғояларимизга, ўз турмуш тарзимизга содиқ бўлиб қолаверамиз. Бироқ, муштарак масъулият, айниқса, икки буюк давлатимизнинг муштарак масъулияти бор. Бинобарин, биз ўзимизнинг ҳар бир ҳаракатимизни шу масъулиятга қиёслашимиз лозим.

Президент билан бўлғуси тўртинчи учрашувнинг эҳтимол тутилган натижаларига, жумладан, стратегик ҳужум қуролларининг 50 процентини қисқартириш тўғрисида муфассал битимга эришиш истиқболларига келганда, шуни айтиш керакки, кейинги ойлар ва ҳафталар мобайнида бу хусусда жуда кўп мулоҳазалар билдирилганлиги муносабати билан бир гапни уқтириб ўтмоқчиман: сабр-тоқат қилинглар, учрашувгача саноқли кунлар қолди, бизнинг президент билан бирга ишлашимизга қўйиб беринглар. Биз қандай қарорга келишимиз жамоатчиликдан пинҳон тутилмайди-албатта.

Шундай бўлсада, иккита мулоҳазани айтиб ўтишни лозим кўраман. Олий даражадаги Совет-Америка мулоқоти давом эттирилишининг ўзи муҳим ва аҳамиятлидир. Ҳар ҳолда мен, аввалги учрашувларда бўлгани каби, ҳозирги дунёнинг асосий масалалари биз билан президентнинг диққат марказимизда бўлишига ҳамда биз мулоқот ва ҳамжиҳатликнинг янги поғонасига кўтарила олишимизга умид қиламан.

Башарти, стратегик ҳужум қуролларининг 50 процентини қисқартириш тўғрисидаги битим ҳозирги Америка маъмурияти даврида тайёрланадиган бўлса, биз, президент Рейган билан уни имзолашимиз йўлида тўсиқлар йўқ. Ишнинг шу тарзда боришини мен табриклаган бўлур эдим.

Савол. Ғарбдаги кўп кишилар кейинги ўн йилликларда ядро қуроли дунёдаги барқарорликни сақлаб қолишга кўмаклашди, деб ҳисобламоқдалар. Мана шундай шароитда СССР билан АҚШ учун энг оз даражадаги тийиб турувчи ядровий кучларни сақлаб қолиш тўғрисида келишиб олиш оқилона иш бўлмайдими?

Жавоб. Ядросиз дунёга интилиш беҳуда деб ҳисоблаётган кишиларнинг фикрига қўшила олмайман.

Ғарб вакилларининг, гўё агар ядро қуроли бўлмаганида, биз жаҳон урушисиз қирқ йил яшай олмаган бўлур эдик, деган даъвоси хусусида неча марталаб баҳслашганман. Бу даъво тахминий фараз маҳсулидир. Башарти, «даҳшат мувозанати» деб аталган нарса амалда ўйнаган ролга сергак баҳо берилса-чи? Бу нарса ташқи сиёсатни, экономикани, ҳатто маънавий турмушни мисли кўрилмаган даражада милитарлаштиришдан бошқа ҳеч қандай натижага олиб келгани йўқ. Бу нарса халқаро аҳлоқ ва одоб соҳасида зиён етказди, фашизмга қарши, биргаликдаги уруш ва унинг устидан қозонилган

Суратда: учрашув пайти.

ТАСС — ЎзТАГ телефотоси.

ғалаба давомида Совет — Америка муносабатларида вужудга келган ишонч ва дўстлик, бир-бирига астойдил қизиқиш муҳитини барбод қилди.

Ядро қуролисиз ҳам ҳарбий-стратегик тенгликни қуйи даражада сақлаб туриш мумкинлигига аминман. Биз қуролланиш пойгасини тўхтатиш, уни орқага буриб юборишдан иборат йўлимизни равшан таърифлаб бердик.

«Энг оз миқдордаги тийиб турувчи ядровий куч» деб аталган нарсага келганда, ҳозир шу ғоя тарафдорлари билан баҳслашиб ўтирмайман. Ҳозир бизнинг ҳам, сизнинг ҳам стратегик аслаҳахоналаримизда 10 мингтадан ортиқ портловчи каллак мавжуд. Келинглар, аввал уларни икки ҳисса қисқартирайлик, кейин, эҳтимол, яна икки ҳисса, сўнгра яна икки ҳисса қисқартирамиз. Шу вақт ичида химиявий қуролни тугатиш ҳақида келишиб оламиз ва Европадаги оддий қурол-яроғларни қисқартириш жараёнини бошлаймиз. Бу ишларнинг ҳаммасида СССР билан АҚШгина эмас, ядро қуролига эга бўлган ва ядросиз бошқа давлатлар ҳам қатнашадилар. Бу эса дунёни сиёсат, тафаккур, умуман халқаро муносабатлардаги милитаризм руҳидан ҳалос этиш сари ўзгартишнинг муҳим омили бўлиб қолади. Яна бир гап бор: агар биз ҳозирнинг ўзидаёқ «энг оз даражадаги ядровий тийилиш»ни кўзлаб ишлайдиган бўлсак, ядро қуроли бутун дунёга ёйила бошлайди, ҳатто биз Совет-Америка музокараларида ва ҳозир мавжуд ядродор давлатларнинг музокараларида эришилиши мумкин бўлган нарсаларни қадрсизлантириб, путурдан кетказиб қўяди, мен бунга аминман.

Инсониятнинг тинч келажагига «ядровий тийилиб туриш» эмас, балки ақл-идрок ва холис ният мувозанати, ялпи хавфсизлик системаси кафолот бериши мумкин.

Савол: НАТО раҳбарлари, ҳатто Европада оддий кучлардаги тенгликка эришилган тақдирда ҳам қитъада ядро қуролини қасос қуроли тарзида барибир сақлаб қолиш зарур, деган гапни айтишди. Агар, шу позицияга биноан, Ғарб учун ядровий қуролсизланиш мақбул бўлмаса, Европада жойлаштирилган тактик ядро қуролини модернизациялаш шартлари хусусида қўшма битимга эришишга интилиш лозим эмасми?

Жавоб. Қитъада қасос воситаси тарзидаги ядро қуроли хусусида айтилаётган гаплар — Европада ядро «чекланган уруши» концепциясининг ўзидир. Шу концепция биз АҚШ президенти билан Женевадаёқ айтган фикрга, чунончи, ядро урушида ғолиблар бўлиши мумкин эмас, бундай урушнинг ўзи бўлмаслиги керак, деган фикрга мутлақо зиддир. Европадаги тактик ядро қуролини модернизациялаш тўғрисидаги режанинг амалга оширилиши қитъанинг марказида ядровий фалокат хавфини солмайдими, ахир?

НАТОнинг ядро қуроли хусусидаги баёнотларини биламан. Аммо НАТО штабларидагина эмас, кенг жамоатчилик, илмий доираларда, ҳукумат доираларида ҳам фикр юритилаётганини ҳам биламан. Европанинг ғарбида ҳам, шарқида ҳам, Атлантикадан Уралгача оддий қурол-яроғларни, шу жумладан, икки хил вазифани бажарувчи воситаларни ҳам қисқартириш йўллари тўғрисида нуфузли тарафдорларга эга бўлган бир қанча ғоялар бор. Биз Европа шимолида ва Болқон ярим оролида ядросиз зоналарни вужудга келтириш ғоясини қўллаб-қувватлаймиз. Марказий Европада ҳамма турдаги ядро қуролидан ва умуман оғир қуролдан ҳалос этилган 300 километрлик йўлак вужудга келтириш тарафдоримиз. Мен ҳамма ғояларни эмас, фақат баъзилариниги-на тилга оляпман.

Ядро урушидан ҳалос бўлиш сари интилиш усулини ҳар қандай «нусха»да ҳам чинакам хавфсизликка эришиш имконини бермайдиган ядро қуролига ёпишиб олишга уриниш орқали эмас, балки айни мана шундай, оралиқ лойиҳалари орқали излаш лозимлигига аминман. Сиз ўз саволингизда баён этган ғоялар ўзини-ўзи алдашдир.

Агар «тийилиб туриш» ҳақида гапириладиган бўлса, ҳатто оддий қурол ёрдамида атом электр станциясига ва химия заводларига зарба уришнинг ўзи ҳам аҳоли зич жойлашган Европа учун ҳалокатли бўлиши мумкинлигини англаш урушдан тийиб турмайдими?

Савол. НАТО мамлакатлари Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатларга тўсатдан ёки кенг миқёсли ҳужум операциялари ўтказиш учун фойдаланиш мумкин бўлган ядросиз қурол-яроғларни бир неча ўн минглаб қисқартиришга рози бўлишни таклиф қилдилар. Бу ёндашув сизнинг номутаносиб қисқартишлар асосида музокаралар ўтказиш ҳақида айтган ниятларингиз доирасига мувофиқ келадими?

Жавоб. Бизнинг томонимиздан бу йўлда ҳеч қандай тўсиқлар йўқ. Бироқ НАТО билан Варшава Шартномаси ўртасида қурол-яроғлардаги номутаносибликка келганда, бу хусусда бир неча марталаб гапиришимга тўғри келган эди: иккала томонда номутаносиблик мавжуд. Биз номутаносибликни ўзаро тугатиш тарафдоримиз. Масалан, Варшава Шартномаси армияларида танклар кўп, НАТО армияларида эса зарбдор самолётлар кўп. Совет Иттифоқи ва бизнинг иттифоқчиларимиз мана шу ва бошқа номутаносибликларни дарҳол тугатишга тайёрдирлар, бироқ, такрор айтаманки, иккинчи томон ҳам шундай қилиши керак. Кейинчалик фақат мудофаа учун етарли бўлган энг паст даражада қурол-яроғларни баравар-лаштириб олиш мумкин бўлур эди.

Ҳозир Венада 23 давлат вакилларининг бўлажак конференция учун мандат ишлаб чиқилаётган маслаҳатлашувларидаги ҳозирги иш мароми бизни қаноатлантирмайди. Агар Венадаги иш аввалгидек, ўртамиёна бораверадиган бўлса, Европа ҳалибери мана шу номутаносибликларни тугатишга эриша олмайди.

Эҳтимол, мана шундай вазиятни мақбул кўрадиган кишилар ҳам бордир. Аммо улар ўз позицияларида узоқ тура олмайдилар, деб ўйлайман. Европа қитъасидаги хавфли ҳарбий қарама-қаршилик масаласини ҳал этиш муқаррарлигини тушунувчи кучлар ўсиб бормоқда.

Савол. Президент Рейганнинг ваколатлари тугагунига қадар қолган ойларда Сизнинг президент билан шахсий муносабатларингиз давлатлараро даражага кўтарилиши ва келажакда норма бўлиб қолиши учун нима қилиш лозим?

Жавоб. Ҳозирги халқаро муносабатлар тажрибаси давлатлар олий раҳбарларининг учрашувлари, айниқса, Қўшма Штатлар ва Совет Иттифоқидек давлатлар раҳбарларининг учрашуви ниҳоятда катта аҳамиятга эга эканлигини кўрсатиб турибди. Ҳамонки, иккала мамлакат мулоқотни давом эттириш ва муносабатларни соғломлаштириш зарурлигини яққол англаб олган экан, шу нарса мутлақо равшанки, бу ўринда гап фақат раҳбарларнинг шахсий позицияларидагина эмас. Бу — даврнинг қатъий амридир. Бу— халқларимиз муддаосидир. Совет — Америка мулоқотидаги доимий мезон ана шундайдир ва у сақланиб турибди. Агар бунга яна орттирилган тажрибани ҳам қўшадиган бўлсак, буларнинг ҳаммаси биргаликда изчилликка ҳамда ҳатто алоқаларни ва ҳамжиҳатликни кучайтириб боришдан умидвор бўлишга имкон беради. Аммо, такрор айтаманки, буларнинг ҳаммасига у ёки бу арбобларнинг кайфияти, уларнинг шахсий майллари эмас, балки давлатларимиз ва халқларимизнинг манфаатлари асос бўлади. Ўзаро муносабатларимизни олдиндан айтиб бериш мумкин бўлмаган маррага олиб бориб қўйишга ҳеч кимнинг ҳақ-ҳуқуқи йўқ. Совет — Америка мулоқотини давом эттириш ва ривожлантиришнинг негизи ана шундадир. Келажакда ҳам шундай бўлиб қолаверади.

Хуллас, биз мулоқотни давом эттиришдан манфаатдормиз, унинг натижадор бўлишига ҳаракат қилаверамиз, навбатдаги Америка маъмуриятининг ҳам биз билан мулоқотга «кўникишини» енгиллаштиришга интиламиз, 1985 йилда бошланган Женева жараёнида узилиш бўлмаслиги учун ўзимизга боғлиқ барча ишларни қиламиз. Америка томонининг ҳам шундай йўл тутишига умид боғлаймиз, албатта.

Савол. Сиз президент Рейган Американинг бошқа раҳбарларидан фарқ қилади, деб ҳисоблайсизми? Унинг қайси фазилатлари ёки тасаввурлари ворисига ўтишини истар эдингиз? У ҳарбий-саноат комплекси АҚШ сиёсатини олдиндан белгилаб бермайди, деб Сизни ишонтиришга муваффақ бўлдими?

Жавоб. Маълумки, мен президент Рейган билан бундан уч йилча илгари Женевада танишган эдим. Ўтган давр мобайнида биз турли шаклларда доимо алоқа боғлаб турибмиз. Уч бор шахсий учрашув бўлди. Энди тўртинчи бор учрашув арафасидамиз.

(Давоми иккинчи бетда).

М. С. ГОРБАЧЕВнинг

«Вашингтон пост» газетаси ва «Ньюсуик» журналининг саволларига жавоблари

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Шахсий характеристикалар беришга менинг унча майлим йўқ. Ҳамонки, сиз сўраган экансиз, шуни таъкидлаб ўтишни истардимки, сиёсатчи сифатида президент Рейганнинг муҳим фазилати реализмдир. Бу ўринда мен реализм деганда ўз эътиқодларини ҳимоя қилишни ва айни вақтда ўзгариб бораётган вазиятга мувофиқ тарзда ўз позициясини ўтказа олиш маҳоратини тушунаман.

Саксонинчи йилларнинг бошида Совет Иттифоқида ҳам, Америка Қўшма Штатларида ҳам айни президент Рейган биз билан ядро қуролларини қисқартириш тўғрисидаги тарихда биринчи битимни имзолаши кимнинг хаёлига келган эди? Аммо дунё ўзгарганлигини, мамлакатларимизнинг манфаатлари ўзгараётганлигини теран тушуниб олиш президент ўзининг маълум эътиқодларидан чекинмай, мавжуд реалликларга янгича назар ташлашига имкон берди. Дарҳақиқат, бугунги дунё тақдири учун ниҳоятда масъулиятли бўлган бизнинг давлатларимиз раҳбарлари учун ақидалардан воз кеча билиш олға қараб ҳаракат қилиш манфаати йўлида эскича тасаввурларни улоқтириб ташлашдек фазилатлар зарур эмасми, ахир. Мақсад эса ғоят олижанобдир: халқларимизни ва бутун инсониятни ядро даҳшатидан халос этиш, янги муносабатлар ўрнатиш ва халқаро вазиятни соғломлаштиришдан иборат.

Ҳарбий-саноат комплексига келганда шуни эслатиб қўймоқчиманки, бу тушунчани биз эмас, балки ҳозирги президентнинг ўтмишдошларидан бири, республикачи Дуайт Эйзенхауэр ўйлаб топган эди.

У хато қилмаган кўринади. Аммо ана шу комплекс Америка сиёсатини белгилаб берувчи якка-ю-ягона кучми? Такрор айтаманки, бу комплекснинг таъсири анча катта бўлса ҳам, аммо белгиловчи эмас. Қуролсизланиш масалаларида ижобий ўзгаришлар содир бўлаётган, бу соҳада битимга эришиш йўллари очилаётган, конгрессда ҳарбий бюджетни ва қурол-яроғлар учун бошқа маблағлар ажратиш масалаларини кўриб чиқиш яқинлашаётган бир пайтда мазкур комплекснинг таъсири айниқса рўй-рост ва ошкора сезилмоқда.

Аммо қадимги юнонликлар айтишганидек, ҳамма нарса ўткинчи, ҳамма нарса ўзгариб туради. Агар ҳақиқатан ҳам қуролсизланиш жараёни фаол кечиб, ҳарбий мақсадлар учун корпорацияларга бериладиган буюртмалар камайса, АҚШдан бир неча ўн минг километр нарида бирон-бир воқеа содир бўлганида, буни Американинг миллий манфаатларига хавф пайдо бўлди деб кўрсатиб, «кучни пеш қилиш» тўхтатиладиган бўлса, худди ана шундай пайтда биз сиз билан шу хусусда яна гаплаша оламиз.

Савол. Американиклар Вьетнамдаги урушни тўхтатишга қарор қилишганидан кейин у ердаги вазият тез орада мушкуллашганини улар яхши биладилар. Сизнинг фикрингизча, Совет Иттифоқи бир йил мобайнида Афғонистондан ўз қўшинларини олиб чиқаётганида, у ерда қандай ўзгаришлар содир бўлади? Ана шу ўзгаришларни амалга оширишга Совет Иттифоқи қўшадиган улуш қандай бўлади?

Жавоб. Вьетнам ва Афғонистонни солиштириш сунъий солиштиришдир. Можаро характери нақадар фарқ қилиши тўғрисида гапирмай ҳам қўяқолай. Американикларнинг Вьетнамдан чиқиб кетиши арафасида бу мамлакат 20 йил мобайнида 17-параллел бўйлаб тахминан иккига бўлинган мамлакат эди. Ана шу икки қисмда узоқ вақтдан бери табиатига кўра бир-бирига зид ва мақсадлари бир-бирига сира ўхшамаган режимлар тимсоли бўлган ҳукуматлар бор эди.

Афғонистонда эса мутлақо бундай эмас. Аксинча, Афғонистон ҳукумати афғон халқини миллий жиҳатдан яраштиришни ва у шу негизда барча қарама-қарши томонлар иштирокида ҳукуматни коалиция тарзида қайта ташкил этишни ўз олдига мақсад қилиб қўйган.

Равшанки, келажак Женева битимларига имзо чеккан барча томонлар ўз зиммаларига олган мажбуриятларини нечоғлик ҳалол ва собитқадамлик билан бажаришларига, бу битимларга у ёки бу усулда чап беришга уринмасликларига, шерикларни алдамасликларига кўп жиҳатдан боғлиқ бўлади.

Шуни яна бир карра тасдиқлашим мумкинки, Совет Иттифоқи ўз мажбуриятларини аниқ ва оғишмай бажариш ниятидадир.

Вазиятни бартараф этиш жараёни қай тахлитда бориши, Афғонистонда қандай ўзгаришлар бўлишини афғонларнинг ўзлари ҳал қилишади. Биз ички ишларга аралашмасликни билдирадиган принципда қатъий турибмиз. Совет Иттифоқи уруш оқибатларини тугатишда, Афғонистон экономикасини мустаҳкамлашда республикага ёрдам беради. Хуллас, сира шак-шубҳасиз, СССР Афғонистоннинг мустақиллиги, бетарафлиги ва қўшилмаган давлат статусини ҳурмат қилиб, ўзининг жанубдаги қўшниси билан азалдан давом этиб келаётган анъанавий яхши қўшничилик ва дўстлик руҳида ҳаракат қилаверади.

Савол. Сиз, афғон муаммоси ҳал бўлганидан кейин, бу регионлардаги бошқа можароларга кучли таъсир қилади, деган эдингиз. Совет Иттифоқи Қўшма Штатлар ва бошқа мамлакатлар билан ҳамкорликда можароларни, жумладан Марказий Америка, Форс кўрфази ва Анголадаги можароларни бартараф этишга тайёрми?

Жавоб. Ҳа, тайёр. Агар Совет Иттифоқи билан Қўшма Штатлар ўртасида амалий алоқалар йўлга қўйилса, Бирлашган Миллатлар Ташкилоти, унинг Хавфсизлик Кенгаши ва бошқа органларининг обрў-эътибори ва имкониятларидан кенг кўламда фойдаланиладиган бўлса, регионлардаги можароларни сиёсий йўл билан бартараф этиш ва янги ана шундай можароларнинг олдини олиш халқаро муносабатлар практикасида тобора қарор топади ва нормага айланади, мен бу ҳақда илгари ҳам гапирган эдим. Ана шу эътиқодимни яна бир карра тасдиқламоқчиман.

Можароларнинг узоқ давом этиши — тарихан ёшини яшаб бўлган ақидалар сиёсатига тазйиқ натижаси эканлиги ҳақида жаҳонда етарлича далил-исботлар бор. Бу ақидалар маълум: ақл-идрок ва сиёсий дадилликка нисбатан куч ишлатиш усуллари афзал кўриниб, миллий хавфсизликни таъминлашга анъанавий ёндашувлар, бошқалар эвазига ўз ҳуқуқ ва манфаатларини қондиришга эришишдек, азалдан таркиб топган одат, халқаро муносабатларда адолат ва инсонпарварликнинг етишмаслиги шулар жумласидандир.

Биз президентга бу ҳақда бир неча бор айтган эдик, бўлажак учрашувда ҳам ана шу масалаларни муҳокама қилиш имкониятига эга бўламиз. Ҳар бир халқ ўз йўлини ўзи танлаб олиши ҳуқуқи ҳурмат қилинган тақдирдагина бу муҳокама самарали бўлади, албатта.

Савол. Тэтчер хоним Сиз билан суҳбатлар ҳақида гапирар экан, Ғарб давлати раҳбари ўзгаришларни амалга ошираётганида дуч келадиган танқид ва қаршиликни, Сиз қайта қуриш ва ошкоралик сиёсатини ўтказаётганингиздаги танқид ва қаршилик билан таққослади. Айни вақтда Тэтчер хоним Сизга муваффақият тилади. Ҳақиқатан ҳам бу ўринда ўхшашлик борми?

Яна бир савол. Ошкоралик деганда Сиз биз Ғарбда сўз эркинлиги деб атаётган тушунчадан кўра мутлақо бошқа нарсани назарда тутаётган кўринасиз, чоғи? Бу ўринда қандай тафовут борлигини тушунтириб бера олмайсизми?

Жавоб. Мен Тэтчер хоним вақти-вақти билан бизнинг шанимизга айтаётган эзгу сўзларни қадрлайман. Аммо шуни таъкидлашим лозимки, тинчликни сақлаш йўллари тўғрисидаги Тэтчер хонимнинг нуқтаи-назарига, унинг ядровий тийилиб туришга содиқлигига, социализмга бераётган баҳоларига қўшила олмайман.

Энди мамлакатимизнинг ва Ғарбнинг иқтисодий сиёсатидаги ўхшашликлар ва тафовутлар ҳақида гапирай. Истаган нарсада расман ўхшаш жиҳатларни топиш мумкин, албатта, бирон бир ислоҳот моҳиятининг мағзи чақилмаса, дарҳақиқат шундай ўхшаш жиҳатлар топилади. Энг асосий нарса эса принципиал фарқлардадир. Ҳозир СССРда амалга оширилаётган жараёнлар биз сира шубҳа қилмаётган ва принцип эътибори билан халқимиз учун бундан 70 йил илгари бирдан-бир тўғри бўлган тарихан танлаб олинган йўл негизида социалистик жамиятни революцион янгилашнинг кенг кўламли жараёнидир. Акс ҳолда, сиз ҳозир жаҳон тақдири масалаларини муҳокама қилиб турган мамлакатнинг ўзи ҳам бўлмас эди. Қайта қуриш чоғида турғунлик ҳодисаларига барҳам берилаётганлиги, йўлдаги тўсиқларни улоқтириб ташлаш, қолоқликни, консерватизмни тугатишни талаб этмоқда, биз баъзан сабрсизликка ҳам дуч келмоқдамиз. Тор таъмагирлик манфаатлари социал-иқтисодий жиҳатдан ҳам маънавий жиҳатдан ҳам қайта қуришга зид бўлган кишиларнинг онгли равишда қилаётган қаршилиги ҳам бор.

Аммо биз шу тахлитда жамиятни янгилашни, унга янги фазилат бахш этишни истаётган қайта қуриш айни мана шундан иборат. Қайта қуриш қанот ёзиб, илдиз отиб, аҳолининг барча табақаларини, мамлакатнинг бутун территориясини қамраб олмоқда. Қайта қуриш авж олиб, куч-қувватга тўлиб бормоқда.

Ошкоралик ҳақида. Ошкоралик ва сўз эркинлиги бир-бири билан боғланган, албатта, лекин булар айнан бир тушунчанинг ўзи эмас. Сўз эркинлиги — ошкораликнинг зарур шартидир, аммо ошкоралик бундан ҳам кенгроқ тушунчадир, ана шундай шарҳласа ҳам бўлади. Биз ошкораликни ҳар бир гражданнинг жами ижтимоий ва сиёсий масалалар хусусида ўз фикрини рўй-рост айтиш ҳуқуқи дебгина эмас, шу билан бир қаторда мамлакатни бошқараётган партия ва бошқа ҳокимият ҳамда бошқарув органларининг қарорларини қабул қилиш жараёнида рўй-ростлик принципига риоя этишдаги бурчини, ўз ҳаракатлари учун жавоб беришини, танқидга иш билан жавоб қайтаришини, меҳнат коллективлари, жамоат ташкилотлари ва айрим гражданлар бераётган маслаҳатлар ва тавсияларнинг инобатга олинишини ҳам тушунамиз.

Бизнинг назаримизда, ошкораликда — мамлакатнинг барча ишларини муҳокама қилишда, жамият манфаатларига тааллуқли бўлган қарорлар ишлаб чиқиш ва қабул қилишда ва бу қарорларнинг ижросини назорат этишда гражданларнинг реал иштироки учун шарт-шароитлар яратиб беришга алоҳида эътибор қилинмоқда.

Савол. Чет элларда пайдо бўлган қайси ғоялар Сизнинг сиёсий ва иқтисодий тафаккурингиз ва ҳаракат тарзингизнинг шаклланишига таъсир этгани ҳақида гапириб бера олмайсизми? Ва аксинча, ошкоралик ва қайта қуриш сиёсати бошқа социалистик мамлакатларга қай тарика таъсир этмоқда?

Жавоб. Американинг «Харпер энд Роу» нашриёти чиқарган қайта қуриш тўғрисидаги китобимда мен янгича сиёсий тафаккур — ядро асри реалликларини идрок этишимиз натижаси, ўз мамлакатимиз ва атрофдаги дунёнинг ўтмиши ва бугунги куни тўғрисидаги теран ва ўз-ўзини танқид руҳидаги фикр-мулоҳазалар меваси эканлигини ёзган эдим.

Янгича тафаккур, қўшилмаслик ҳаракати, жамоат ва илмий доиралар, врачлар, олимлар, экологлар, урушга қарши турли ташкилотларнинг хулосалари ва талабларини инобатга олди ва ўзига сингдирди. Биз бошқа социалистик мамлакатлар тажрибасини ҳам эътиборга олмоқдамиз, улар эса бизнинг тажрибамизни инобатга олмоқдалар, тажрибани ўзаро баҳам кўриш муттасил давом этяпти, аммо бир-биримизга моделларни тиқиштираётганимиз йўқ.

Ҳа, дарҳақиқат, ҳозир биз бир-биримизга боғлиқ эканлигимизни яхшироқ тушуниб турибмиз, бир-бири билан боғланган дунёда яшаётганимизни, ягона замонавий цивилизациянинг ажралмас қисмлари эканлигимизни ҳис этмоқдамиз.

Савол. Президентнинг гапларига қараб хулоса чиқарадиган бўлсак, инсон ҳуқуқлари масаласи хусусидаги фикрларингизда тафовутлар бор. Шу билан бир вақтда Андрей Сахаровни озод қилиш, чет элларда яшашни истаётган айрим совет яҳудийларини ҳорижга жўнаб кетишини енгиллаштириш тўғрисидаги сизнинг дадил қарорингиз бутун дунё эътиборини тортди. Шу йўналишда яна қандай тадбирларни амалга ошириш ниятидасиз?

Жавоб. Асосий мазмуни бунёдкорликдан иборат қайта қуришимиз ўтмишнинг барча асоратларидан, социализмнинг инсонпарварлик моҳиятини рўёбга чиқаришга ҳалал бераётган нарсалардан покланишни қамраб олади.

Биз ўз муаммоларимизни биламиз ва улар ҳақида ҳалол ва очиқчасига гапирмоқдамиз. Демократиялаш жараёни инсон ҳуқуқлари ва эркинликлари масаласига ҳам тааллуқлидир. Биз инсон шахсиятининг сиёсий ва ижтимоий статусини оширмоқдамиз. Демократик жараён доирасида кўпгина масалалар ҳозирнинг ўзидаёқ ҳал этилди, қайта қуриш чоғида совет жамияти сифат жиҳатидан ўзгариб борган сайин бошқа масалалар ҳам ҳал бўлаверади. Аммо бу бизнинг ишимиздир. Биз бу масалаларни бирон-бир кимсага тилёғламалик қилиш, яхши кўриниш учун ҳал этаётганимиз йўқ. Бундай қилаётганлигимизнинг боиси шундаки, бу жамиятимиз манфаатларига мос бўлиб тушади. Бусиз қайта қуришни амалга ошириб бўлмайди ва ниҳоят, бунинг боиси шундаки, совет кишилари шуни истамоқдалар, улар ўтмишда муроса қилиб келган ва биз босиб ўтган бетимсол инқилобий ривожланиш йўлида бир қадар муқаррар бўлган ана шундай чеклашларга барҳам бериш зарурлигини аллақачон тушуниб етган эдилар.

Бир куни мен бир америкаликка, муаммолари бўлмаган мамлакатни айтинг, деган эдим чоғи. Ҳар бир мамлакатда ўз муаммолари, жумладан инсон ҳуқуқлари соҳасидаги муаммолар бор. Биз Қўшма Штатларда сиёсий, социал-иқтисодий ва бошқа ҳуқуқлар борасидаги ишларнинг аҳволидан хабардормиз, албатта. Америка жамиятининг ютуқлари, муаммолари ва нуқсонларини яхши биламиз. Айни вақтда биз сизнинг ички ишларингизга аралашаётганимиз йўқ. Гарчи Америка жамиятида содир бўлаётган жараёнлар хусусида, маъмуриятингизнинг сиёсати хусусида ўз фикр-мулоҳазаларимизни айтишни ўринли деб ҳисоблаётган бўлсак ҳам, ички ишларингизга аралашаётганимиз йўқ. Биз буларни муҳолифлик объекти қилиб олишни истамаймиз. Биз бундай ёндашувни Совет — Америка муносабатлари манфаатларига, бундай муносабатларнинг келажагига мос бўлиб тушадиган тўғри ва адолатли ёндашув деб ҳисоблаймиз. Яна бир карра шуни таъкидламоқчиманки, биз Қўшма Штатларга ҳеч нарсани тиқиштираётганимиз йўқ. Айни вақтда биз ким бўлишидан қатъи назар ва мамлакатингизда бу иш билан ким шуғулланишидан қатъи назар бизнинг ички ишларимизга аралашишга уринишни рад этамиз.

Ёндашувимиз принципиал жиҳатдан ана шундай. Айни вақтда инсон ҳуқуқлари соҳасида шундай муаммолар ҳам борки, уларни биргаликда кўриб чиқиш талаб этилади. Сўнгги вақтда инсон ҳуқуқлари соҳасида ҳамкорлик механизми таркиб топа бошлади. Бу ишга олимлар, мутахассислар, жамоатчилик вакиллари кенг жалб этилди. Конкрет масалалар уларнинг учрашувларида осойишта вазиятда ва амалий тарзда кўриб чиқилмоқда.

Биз инсон ҳуқуқлари юзасидан СССР Олий Совети депутатлари ва АҚШ конгресси аъзолари иштирокида доимий орган тузилиши тўғрисидаги аҳдлашувни қутлаймиз. Гражданларнинг ҳуқуқларига риоя этилиши тўғрисида ғамхўрлик қилиш иккала мамлакатдаги қонун чиқарувчиларнинг ишидир.

Бундан буён ҳам шу руҳда ҳаракат қилишга тайёрмиз.

Саволингиз муносабати билан яна бир фикрни айтмоқчиман. Назаримда, американикларнинг кучли томони уларнинг прагматизми синашта бўлган нарса доғда қолдиргудек бўлса, янги ечимларни қидириб топишга тайёрдир. Рўй-рост айтганим учун маъзур тутинг, аммо американикларда улар билан муомалани мураккаблаштирадиган хусусият ҳам бор. Американикларнинг эътиқодича, улар ихтиёридаги ҳамма нарсалар жуда соз, бошқалар ихтиёридаги нарсалар эса ёмон ва яроқсиз демаганда ҳам ҳар ҳолда унчалик яхши эмас. Мен бу ўринда АҚШда неча ўн йиллардан бери қарор топиб келган антикоммунизм ҳақида, ва гарчи бундан анча йил илгари Альберт Эйнштейн антикоммунизмни «XX асрнинг энг катта бўҳтони» деб атаган бўлса ҳам, ҳозир бу ҳақда гапирмай қўяқолай.

Ҳамжиҳатлигимиз ҳаққи-ҳурмати бизни Америка уставига кўра яшашга ўргатишга ҳаракат қилманг, уринишингиз зое кетади. Такрор айтаманки, биз ҳам Қўшма Штатларга ўз қадриятларимизни таклиф қилмоқчи эмасмиз.

Келинг, бир-биримизни ҳурмат қилиб ва инсон фаолиятининг барча жабҳаларидаги ўз меҳнатимиз меваларини ҳолисона баҳам кўриб, ҳар биримиз ўзимизча яшайверайлик.

Шунга ишончим комилки, ҳар бир миллат, ҳар бир халқ ўзига танқидий назар ташласа, бошқаларнинг тажрибасини рад этмаса, бошқа маданият, бошқа тафаккур тарзи, бошқа урф-одатларни тушуниш ва ҳурмат қилишга ва ниҳоят, албатта, террорчилик, фашизм ва диктаторлик режими бўлмаган бошқа сиёсий системани тушуниш ва ҳурмат қилишга қодир бўлса ютқазмайди, балки ютади.

Савол. Сизларнинг қайта қуриш сиёсатингиз СССРдаги миллатлар ўртасида қарор топган муносабатларни тубдан ўзгартириш заруратини келтириб чиқарадими? Ана шу сиёсат доирасида маданий хилма-хиллик ва интернационализм манфаатларига мос келадиган янги қадамлар қўйиш кўзда тутилмоқдами?

Жавоб. Бизда мамлакатимиздаги миллатлар ва элатлар ўртасидаги муносабатларнинг социалистик принципларини ўзгартириш масаласи қўйилган эмас. Ана шу принципларни бузиш ҳолларини эса тўғрилаб оламиз. Сўнгги вақтда баъзи республикаларимизда юз берган воқеалар ана шу принципларнинг бузилиши билан боғлиқ эди. Бу воқеаларга Ғарбда, айтишим мумкинки, носоғлом қизиқиш билан, кўпинча Советларга қарши мазмунда, ноҳуш ниятлар билан қаралди. Кўпмиллатли Иттифоқимизни заифлаштиришга қаратилган найранглар ишга солинди.

Муаммолар бор, албатта, бу муаммолар шахсга сиғиниш давридан ҳамда экономикада, социал сиёсатда, маънавий ҳаётда, инсоний муносабатларда, турғунлик давридан қолган мерос билан боғлиқ. Барча миллатдаги совет кишиларининг чуқур онгига сингиб кетган интернационализм бу соҳадаги муаммоларни ҳал қилишда бизга ёрдам беради. Бу муаммоларни жамиятни тубдан янгилаш жараёнида қайта қуришнинг барча асосий вазифаларини ҳал қилиш билан мустаҳкам боғлиқ равишда ва қайта қуриш руҳида ҳал қиламиз.

* * *

Илгари хабар қилинганидек, М. С. Горбачев «Вашингтон пост» газетаси ва «Ньюсуик» журнали ноширлари билан суҳбатлашди.

М. С. Горбачев. Олий даражадаги учрашув арафасида сизларни Москвада табриклаётганимдан хурсандман. Вашингтон шу кунларда нималарга қизиқмоқда?

К. Грэхэм. Ҳамма олий даражадаги учрашувга тайёргарлик кўрмоқда. Ана шу воқеа муносабати билан бу ерга минглаб одамлар келади. Уларнинг ҳаммаси олий даражадаги учрашувни катта умид билан кутмоқда.

М. С. Горбачев. Москва ҳам олий даражадаги учрашув арафасида турибди. Бу жуда яхши. Бошланган ишнинг давом этаётганлиги — яхши. Совет—Америка мулоқотида юксалишлар ва пасайишлар, эҳтимол унинг ўз эволюцияси бўлиши мумкин, лекин бу мулоқот давом этаётганлиги, муносабатларимизни ривожлантиришда аниқ-равшан натижаларни ваъда қилаётганлигига шубҳа йўқ. Сизларнинг саволларингизга топширган ёзма жавобларимда ҳам мен шу ҳақда айтиб ўтдим. Биз доимий Совет—Америка мулоқотининг ўзига юксак баҳо берамиз. Ғоят хилма-хил соҳаларда — сиёсий, илмий-техникавий, иқтисодий маданий соҳаларда АҚШ билан алоқаларимиз хилма-хилдир. Лекин улар олий даражадаги учрашув ўрнини боса олмайди.

Бунга илова қилиб, Москвада ҳам ўн тўрт йиллик танаффусдан сўнг, Қўшма Штатлар президентининг визитига тайёргарлик кўрилаётганлиги ҳақида сизларни хабардор қилиб қўймоқчиман.

К. Грэхэм. Сиз президент Рейган билан, шунингдек Ж. Шульц ва Э. А. Шеварднадзе билан илгари етишмай турган нарсани, яъни самарали муҳокама юритишнинг янги механизмини яратганлигингизни таъкидламоқчиман.

М. С. Горбачев. Мен буни сўнгги йиллардаги ўзаро алоқаларимизнинг ҳақиқатан ҳам ғоят муҳим натижаси, деб ҳисоблайман. Ана шу алоқалар давомида эришилган конкрет аҳдномаларни, айниқса ўртача ва камроқ олислик ракеталарини тугатиш тўғрисидаги Шартномани жуда қадрлайман. Шундай бўлса ҳам мен энг муҳим ютуқ — мунтазам равишда сиёсий мулоқот ўтказиш, деб ҳисоблайман.

Назаримда сизларни сўроқ қила бошладим... Ташаббусни ўз қўлимга олиш учун шундай қилдим. Ахир мен сизларнинг ёзма саволларингизга жавоб қайтардим. Энди шунчаки суҳбатлашсак бўлаверади.

К. Грэхэм. Мен суҳбатимизни ёзма саволларимизга жавоб қайтарганлигингиз учун Сизга миннатдорчилик билдиришдан бошламоқчи эдим. Бу жавоблар бизга кўп нарсани ойдинлаштириб беради, бунинг учун, рўй-рост жавобларингиз учун миннатдормиз. Шу суҳбат давомида биз жуда кўп масалалар хусусида гаплашиб олишни истаймиз, албатта.

Мазкур учрашувга тайёрланаётиб, биз жуда кўп кишилар билан гаплашдик, деярли ҳамма жойда бизга Сиз жуда кўп муаммоларга дуч келаётганлигингиз, бу муаммоларни ҳал этиш нақадар қийин бўлиши тўғрисида гапиришди. Режаларингизнинг ғоят дадиллиги жуда кўп одамларга чинакам ҳайратга солувчи таъсир ўтказмоқда. Мен Сиздан шуни сўрамоқчи эдим, Сизга вазифалар ҳақиқатан ҳам жуда мураккаб ва ҳатто бажариб бўлмайдигандек туюлиб, шубҳага тушган пайтларингиз бўладими? Иккиланиш дақиқалари бўладими?

Никита Хрушчев каби ўтмишдошларингизнинг режалаштирган программалари муваффақият қозонмай барбод бўлган бир пайтда, Сизнингча нима учун ислоҳот программангиз муваффақият қозониши керак?

М. С. Горбачев. Нима ҳам дердим. Сиз чамаси энг асосий саволни бердингиз, бизнинг одамларимиз ҳам бу саволимга жавоб олишни истайдилар, менимча иккала халқимиз ва иккала мамлакатимиз тақдир тақозоси билан, айнан шу тақдир тақозоси билан биз хоҳласак ҳам, хоҳламасак ҳам, америкаликлар ҳам ҳамкорлик қилиши, биргаликда яшашни ўрганиши лозим. Бу эса, табиийки, бир-биримизни билиб олишни, аввало режаларимизни билиб олишни тақозо этади. Бизнинг режаларимиз ҳақиқатан ҳам улкан. Айнан шу сабабли қайта қуришни биз революцион қайта қуриш, деб атадик.

Балки сизлар биларсизлар, бу ғалати туюлади, лекин мен ҳозир қайта қуришни, жамиятимизни янгилашни сиёсий йўл сифатида танлаб олганимизга ишончим янада комил бўлди. Ҳолбуки, ҳозир қийинчиликлар янада кўпайди. Буни қандай изоҳлаш мумкин? Чамаси, биз ҳозир нималарни хоҳлаётганимизни ва бунга қандай эришишни яхшироқ биламиз, шу сабабли ишончимиз ҳам ортди.

Биз партия Марказий Комитетида бўлажак XIX партия конференцияси ҳужжатларини муҳокама қиламиз. Сизларга айтишим мумкинки, конференция назаримда барча режаларимизни, қайта қуриш концепциясини амалга ошириш борасидаги ишларимизни кучайтиради.

Бироқ, шу айтган гапларим билан чекланиб қолсам, сизларнинг назарингизда мен ўзига ортиқча бино қўйган кишига ўхшаб қолардим. Жамиятимиз тараққиётининг мана шу бурилиш босқичида қарор қабул қилиш жуда масъулиятли ва аввало ўз халқимиз олдида жуда масъулиятли иш. Биз чоғимда, хатолар ҳам қилишимиз мумкин, аммо биз бу хатолар кам бўлишини, ҳеч бўлмаганда катта хатолар кам бўлишини истаймиз. Чунки энг қимматга тушадиган хато — сиёсий хатолардир. Биз ана шундан ўзимизни асрамоқчимиз. Шу боисдан биз энг асосий, ғоят принципиал қарорларни демократия жараёни доирасида бутун жамиятимиз, унинг интеллектуал кучларининг фаол иштирокида тайёрламоқдамиз. Бу эса сиёсий хато қилмасликнинг энг асосий усулидир. Шу боисдан ҳам биз демократиялаш ва ошкоралик жараёнини қатъият билан авж олдирмоқдамиз. Биз бу йўлимиздан чекинмаймиз. Қайта қуришда айнан шу йўналишда энг кўп даражада олға силжиганга ўхшаймиз.

Энди мен саволингизнинг иккинчи қисмига жавоб бераман. Ҳақиқатан ҳам жамиятимизда, партиямизда олдин ҳам ислоҳот, янгилаш зарурлиги англаб етилган эди. Ана шундай ислоҳотни жуда кенг миқёсда амалга оширишга уриниб ҳам кўрилди. Сиз айтганингиздек, жумладан Никита Сергеевич Хрущев, у бошчилик қилган раҳбарият ҳам уриниб кўрди. Менимча шуни ҳам айтиш керакки, Л. И. Брежнев ишлаган даврда ҳам у бошчилик қилган раҳбарият катта-катта планларни режалаштирган ва бошлаган эди. Лекин улар ниҳоясига етказилмади. Асосан шунинг учун ҳам ниҳоясига етмадики, ҳал қилувчи кучга таянилмади — жамиятни модернизация қилиш, уни қайта қуриш ишига одамлар жалб этилмади. Биз ўтмишдаги ана шу тарихимиздан ўзимиз учун сабоқ чиқариб олдик. Шу сабабли ҳам демократиялаш жараёнини қатъият билан авж олдирмоқдамиз.

Ҳозир бизда «Демократия кўпроқ бўлсин — социализм кўпроқ бўлсин», деган ибора бор. Бу сўзларнинг чиройли боғланиши, шунчаки шиор эмас. Бу пухта ўйланган йўл-йўриқдир: демократия жараёнини авж олдириш орқали, одамларни иқтисодий, сиёсий, социал, маданий ўзгартишларга жалб этиш орқали социализмнинг имкониятларини, шу система замиридаги барча имкониятларни рўёбга чиқариш ҳақидаги йўл-йўриқдир.

Эндиликда биз уч йил давомида қайта қуриш тажрибасини орттирдик. Янги босқичда иш олиб бордик ва эндиликда қайта қуриш умумхалқ иши, миллий иш бўлиб қолди, деб ишонч билан айта оламиз. Эҳтимол, кўп авлодлар, айниқса мен мансуб бўлган авлод эса одамларнинг ҳозир биз кўриб турган бундай фаоллигини, жамият ишларидан бундай манфаатдорлигини ҳеч қачон кўрмаган бўлсалар керак. Одамлар партия, давлат, хўжалик органлари фаолиятини, барча жараёнларни қизғин муҳокама қилмоқдалар. Мамлакатда юз бераётган ҳамма ишларга қизиқиш жуда катта. Бу — турғунликдан, лоқайдликдан чиқилганлиги далилидир. Ҳаётимиз жуда жўшқин. Мана шу жўшқин денгизда кемани бошқариб бориш осон эмас. Аммо бизда компасимиз ҳам, командамиз ҳам бор. Кемамиз эса жуда мустаҳкам.

Ж. Хогленд. Қайта қуриш билан боғлиқ бир нечта конкрет савол бермоқчи эдим. Сиз ҳозирги давр — жўшқин давр, баъзи соҳаларда қийинчиликлар олдингидан ҳам кўп, дедингиз. Мен хусусан нарх-наво ислоҳоти қайта қуришнинг ғоят муҳим жиҳати деб ўйлайман. Сизларнинг мамлакатингизда субсидиялар системаси мавжуд бўлиб, бу халқ билан ҳукумат ўртасидаги эски социал шартноманинг бир қисмидир. Бунинг маъноси шуки, ҳар бир совет кишиси ўзи сотиб олаётган ҳар бир килограмм гўштга 3 сўм миқдорида ва ҳар литр сутга 30 тийин миқдорида субсидия олади. Сиз мамлакат учун жуда қимматга тушаётган бу система ўзгартирилиши керак, деб ҳисоблайсизми, агар шундай деб ҳисоблангиз бу қанчалик шошилинч вазифа ва у қандай бажарилади?

М. С. Горбачев. Биз бу муаммони муҳокама қиляпмиз. Фақат ҳукумат доираларида эмас, жамиятда ҳам муҳокама қиляпмиз. Москвада бўлган киши матбуотимиз мазкур масалалар юзасидан мунозара олиб борилаётганлигини тасдиқлаши мумкин. Унда оддий гражданлар, ишчилар, колхозчилар, зиёлилар, ветеранлар, мутахассислар қатнашмоқдалар. Бу муаммо бутун жамиятга дахлдордир.

Туб иқтисодий ислоҳот, нарх-наво ва нарх белгилаш тушунчаларини ўз ичига оладиган комплекс чора-тадбирлар агар таъбир жоиз бўлса, катта аҳамиятга эга. Мен нарх-наво тўғрисида гапирганимда улгуржи нархларни ҳам, харид нархларни ҳам, чакана нархларни ҳам кўзда тутаман. Биз янги беш йилликни янги нархлар асосида тузиш ниятидамиз.

Эндиликда аслида унга қандай ёндашиш тўғрисида гапирмоқчиман. Ҳукумат доираларида ҳам, илмий доираларда ҳам бу хусусдаги нуқтаи-назар аниқ шаклланган. Бу ҳақда биз халққа дастлабки тарзда гапирдик. Яъни нарх-навони ислоҳот қилишда, нарх белгилаш системасини ўзгартиришда энг аввало реал турмуш даражаси пасайиб кетмаслигига амал қилишимизни айтдик.

Ундай бўлса, ислоҳ қилишнинг нима аҳамияти бор, деб сўрашингиз мумкин. Аҳамияти шундаки, нарх-наво реал иқтисодий жараёнларга мос бўлиши, унда реал сарф-харажатлар, сарфланган меҳнат акс этиши лозим. Бу эса бутун молия системасини ҳам соғломлаштиришга имкон беради. шу асосда хўжалик ҳисобини муваффақиятлироқ авж олдириш, барча коллективларда экономикани фан-техника тараққиётини юксалтириш, юксак меҳнат унумдорлигига эришиш, жамиятнинг ишлаб чиқариш воситаларига ҳам, товарларга ҳам, яхши сифатли хизматга ҳам эҳтиёжни яхшироқ қондириш йўлларини излашга қаратилган тўғри йўналишда ривожлантирадиган ҳамма моддий омилларни ишга солиш мумкин бўлади.

Бунда янги нархларнинг жорий этилиши келтирадиган зарарни қоплаш системасини жуда пухта ўйлаб оламиз — ҳозир шу хусусда иш олиб боряпмиз: гап ҳозир чакана нархлар тўғрисида бормоқда. Биз бунга тайёр бўлганимизда, тадбирларимиз пухта ўйланиб, ҳар томонлама ҳисобга олинганида, уларни бутун мамлакат муҳокамасига қўямиз. Биз халққа шундай ваъда қилганмиз, худди шундай ҳаракат қиламиз. Халқ розилигисиз ҳеч иш қилмаймиз.

Ж. Хогленд. Қўшни социалистик мамлакатда, Польшада нарх-наво ислоҳоти гражданларни ташвишга солганлигини, катта муаммоларни келтириб чиқарганлигини биз ҳозиргина кўрдик. Сиз ана шундай жўшқин воқеалар бўлмайди, деб ўйлайсизми?

М. С. Горбачев. Бизда вазият бошқача. Биздаги вазият шундайки, нарх-навонинг асосий қисми давлат томонидан қаттиқ контрол қилиб турилади. Шу сабабли мақбул жиҳатини топиш: зарур иқтисодий механизмларни бўшатиб олиш ва шу билан бирга зарур марказлаштирилган контролни сақлаб қолиш муҳимдир. Чамаси буни бирданига ҳал қилиб бўлмайди. Янги нарх-наво механизмини вужудга келтириш иқтисодий ислоҳот доирасида ўтадиган жараёндир.

Бизни сакрашни билдирадиган ҳаракатлар қилишга ичкаридан ҳам, ташқаридан ҳам ундамоқдалар. Аммо биз вазминлик билан, ҳамма нарсани ҳисоб-китоб қилиб ҳаракат қиламиз. Демократия механизми орқали халқ билан муттасил маслаҳатлашаверамиз.

Ҳар ҳолда энди, назаримда, менинг жавобимдан кейин, «Вашингтон пост» қайта қуришни жадаллаштириш учун бизга ўйламай-нетмай маслаҳат беришни тўхтатса керак. **(Кулги).**

М. Гринфилд. Жаноб Горбачев, мен Сизга бошқа соҳадаги қайта қуриш тўғрисида савол бермоқчиман. Сиз халқаро муносабатларни, хусусан социалистик мамлакатлар ўртасидаги муносабатларни қайта қуриш ҳақида ёзган эдингиз.

Сиз ҳар бир мамлакат ўз тараққиёт йўлини: капитализм йўлини, социализмни ёки бошқа бирор йўлни танлаб олиш учун мутлақ ҳуқуққа эга бўлиши керак, деб қойил-мақом қилиб ёзган эдингиз. Мен буни Шарқий Европадаги социалистик мамлакатларга нисбатан қанчалик қўлланиш мумкинлигини сўрамоқчи эдим. Масалан, Польшада жамиятнинг эҳтимол коммунистик партия етакчи роль ўйнамайдиган плюралистик системаси учун курашаётган унсурлар бор. Булар қанчалик мақбул, бунга сиз қанчалик тоқат қилиш мумкин?

М. С. Горбачев. Сиз саволингизни Польша раҳбарларига берсангиз яхшироқ бўларди, деб ўйлайман. Бу саволингизнинг дастлабки қисмига мос келарди. Шунга қарамай, бир-икки оғиз гапириб ўтмоқчиман.

Биз ҳар бир халқ, у дунёнинг қайси қисмида яшашидан қатъи назар, ўз социал йўлини танлаб олишга, ўз жамиятини такомиллаштириш йўлини танлаб олишга ҳақли, деб ҳисоблаймиз. Польша халқи Польшанинг куч-қудрати ортиб, мустаҳкамланиб бориши учун, унинг тараққиёти халққа самара бериши учун ҳозир нима қилиши зарурлиги унга аён бўлса керак, деб ўйлайман.

Биз ўз мамлакатимизда амалга ошираётган ишлар — бизнинг ўз ишимиз. Қайта қуриш бизнинг шароитимизда вужудга келган. У бизга керак. Биз қайта қуришни кенгайтириб чуқурлаштираверамиз. Лекин биз ўз тараққиёт методларимизни, жамиятимизни такомиллаштириш усулларини ҳеч кимга тиқиштирмаймиз. Бу ҳар кимнинг ўз иши. Поляклар ҳам Польшани ривожлантириш учун нима қилиш кераклигини ўзлари белгилаб оладилар, деб ўйлайман. Одамларнинг асосий кўпчилиги, Польша жамиятининг асосий қисми улар урушдан кейин танлаб олган йўлдан бориш тарафдори эканлигига ишончим комил.

М. Гринфилд. Шу муносабат билан Сизнинг Белграддаги бир баёнотингизни эслатиб ўтмоқчиман. У ерда Сиз бошқа бир мамлакатнинг ишига номақбул равишда куч билан аралашишга олиб келадиган вазиятнинг ўзи йўқ, деган эдингиз. Биз буни Ғарбда тушунганимиздек, 1956 йилда Венгрияда ёки 1968 йилда Чехословакияда бўлгани каби вазият, бундай вазият такрорланмаслиги мумкин эмаслигини билдирадими? Шу талқин тўғрими?

М. С. Горбачев. Ҳа, мен Югославияда бу хусусда ўз фикримни айтган эдим. Ўша айтган гапларимни тасдиқлашим мумкин, унга бошқа ҳеч нарсани илова қилолмайман. Фақат қуйидагиларни таъкидлаб ўтмоқчиман: ҳар қандай томоннинг аралашувига йўл қўйиб бўлмайди. Сиз аралашмаслик тўғрисида гапирганингизда, нималарни кўзда тутаётганингизни англаб турибман. Аммо ўша вазиятларни эслаб, мен каттароқ нарсани, яъни сиз айтган воқеалар юз беришидан олдин бошқача тарздаги аралашувлар бўлганлигини кўзда тутмоқдаман.

Буни қаранг, урушдан кейин қанча вақт ўтди, шунга қарамай, баъзи ғарб пойтахтларида ҳозир ҳам парламентлар ёки шунга ўхшаш органлар бошқа мамлакатларнинг ички ишларига аралашиш, деб баҳо бериш мумкин бўлган қарорларни қабул қилмоқдалар.

Сўнгги ўн йилликларда жаҳон жуда ўзгариб кетди. Ҳозир ҳатто энг кичик халқ ҳам ҳеч бир томоннинг аралашувига ва буйруқ беришига тоқат қила олмайди. Бизнинг социалистик мамлакатлар билан муносабатларимиз — мустақил давлатларнинг тенг ҳуқуқли муносабатларидир. Бу ҳамкорлик, ўзаро ёрдам муносабатларидир. Биз жуда кўп нарсани, шу жумладан ресурсларни ҳам баҳам кўрмоқдамиз. Ҳамкорлигимиз ўтмишда ҳар бир мамлакат экономикасини юксалтиришга, катта социал ўзгартишларни амалга оширишга имкон берди ва ҳозир ҳам имкон бермоқда, шу маънода биз бир-биримизга қараммиз. Бундай ҳамкорлик социалистик мамлакатларда чуқур ўзгаришлар бораётган ҳозирги босқичда яхши базадир, у ўз ижобий ролини ўйнайди, деб ўйлайман.

Р. Смит. Партия конференцияси арафасида ўртага қўйилаётган баъзи конкрет таклифларга Сизнинг шахсий муносабатингизни билишни истаймиз. Хусусан партия раҳбарларининг ўз лавозимларида туриш муддатларини чеклаш тўғрисидаги таклифни қўллаб-қувватлайсизми, агар қўллаб-қувватласангиз, у ҳолда бу таклиф Бош секретарь лавозимига ҳам тааллуқлими?

М. С. Горбачев. Бу саволларнинг ҳаммасига яқин кунларда жавоб оласизлар. Ҳозирча бир сўз билан — ҳа, деб жавоб бермоқчиман.

Р. Смит. Ҳар ҳолда бироз кўпроқ гапириб берасиз, деб умид қиламиз...

М. С. Горбачев. У ҳолда — бугун қайси кун? Ўн саккизинчими? — 5—6 кундан кейин ўқиб олишингиз мумкин бўлган нарсаларни олдиндан айтиб қўйган бўлардим. «Вашингтон пост» ҳамиша кўпроқ ва ҳаммадан олдин билиб олишни истайди. **(Жонланиш).**

(Давоми учинчи бетда)

М. С. ГОРБАЧЕВнинг

«Вашингтон пост» газетаси ва «Ньюсуик» журналининг саволларига жавоблари

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Кимдир тузатиш киритади: «Ньюсуик» шундай қилади. (Кулги).

М. С. Горбачев. Барибир. Бу сизларнинг империянгиз. (Кулги).

М. Гринфилд. Бизнинг империямизда ички рақобат ҳам бор. (Жонланиш).

К. Грэхэм. Жаноб Горбачев, биз бу ерга келганимиздан буён бўлажак партия конференциясига қизиқиш жуда катта эканлигини кўриб турибмиз. Бу ғоят муҳим воқеадан Сиз нималарни кутаётганлигингизни умумий тарзда айтиб беришингиз мумкинми?

М. С. Горбачев. Мен кутаётган нарсалар бутун жамият кутаётган нарсаларга ўхшайди. Биз уч йиллик иш якунларини чиқариб, қайта қуришимиз тарихини аниқлаб олмоқчимиз. Бутун ана шу даврни танқидий таҳлил қилиб чиқмоқчимиз. Ундан сабоқлар чиқариб олмоқчимиз. Эҳтимол, баъзи ўзгартишлар киритиш талаб қилинар. Лекин асосий масала — қайта қуришни бундан буён ҳам давом эттириш ва уни муқаррар тусга айлантиришдир. Шу сабабли иқтисодий ислоҳотни чуқурлаштириш, партия ва жамиятни демократиялаш масалалари асосий масала бўлади. Қолганларини эса тез орада билиб оласиз.

Р. Смит. «Советская Россия» ва «Правда» газеталарида босилган маълум мақолалар совет раҳбариятидаги жиддий келишмовчиликларни акс эттирмайдими, деган мазмунда савол беради.

М. С. Горбачев. Менинг тасаввуримда қайта қуриш ҳамда ўтмишга баҳо бериш масалаларида совет раҳбариятида гўё чуқур келишмовчиликлар мавжудлиги тўғрисидаги мавзуни совет редакторлари эмас, балки Ғарбдагилар кўтариб чиқишмоқда. Чет эллардан рус тилида ва бошқа тилларда радио орқали, «овозлар» орқали муттасил эшиттираётган кишилар нимага асосланаётганликларини билмайман. Эҳтимол, бизда нималар юз бераётганлигини билиб олиш истагига асосланаётгандирлар, эҳтимол бизда давом этаётган мунозаралардан фойдаланиб, раҳбариятимизда ҳақиқатан ҳам ажралиш юз беришига умид қилиб, ишончсизлик туғдириш муддаосига асосланаётгандирлар.

Сиёсий бюро каби ҳукуматда ҳам ҳозирги раҳбарият асосан 1985 йил апрелида биз қайта қуриш жараёнини бошлаганимиздан кейин вужудга келган. Раҳбариятнинг ҳамма аъзолари қайта қуриш ишининг астойдил тарафдорларидир, улар қайта қуриш сиёсатини ишлаб чиқишда, бу сиёсатни амалга оширишда фаол қатнашмоқдалар.

Келинглар, биргаликда ўйлаб кўрайлик, балки шундан кейин вазият сизларга равшан бўлар. Одамлар улкан ишга қўл ураётганларида, мақсадга эришиш стратегиясинигина эмас, шу билан бирга тактикасини ҳам белгилаб олиш зарур бўлганда бу ишларни фаоллик билан муҳокама қилмай туриб, раҳбарият орасида, бутун жамиятда ҳам, фикр алмашмай амалга ошириш мумкинми? Бизда худди шундай бўлмоқда. Бутун мамлакат улкан мунозара клубига айланди. Раҳбариятда ҳам қайта қуриш доирасида у ўртага қўяётган масалаларга жавоб топиш тўғрисида қизғин мунозара олиб борилмоқда. Фақат Исо пайғамбаргина ҳамма саволларга қандай жавоб беришни биларди ва бешта нон билан йигирма минг яхудийни қорнини тўйғаза оларди. Бизнинг бундай ҳунаримиз йўқ, ҳамма нарсани қисқа муддатда ҳал қилиш учун тайёр йўл-йўриқларга эга эмасмиз. Саволларга жамиятимиз билан биргаликда жавоб изламоқдамиз. Бу эса мунозаралар, қизғин баҳслар билан ўтмоқда. Шундай бўлиши ҳам нормал ҳолдир. Биздаги иллат шундан иборат эдики, жамиятимизда ҳам, партияда ҳам, Марказий Комитетда ҳам, ҳукуматда ҳам, Сиёсий бюрода ҳам кўп йиллар давомида бундай мунозаралар ўтказилмас эди. Бу эса жуда кўп йўқотишларга ва хатоларга, нуқсонларга олиб келди. Ҳозирги мунозараларимизни, яъни нормал демократик жараённи раҳбариятдаги келишмовчилик, деб кўрсатиш — энг катта хатодир. Эҳтимол, баъзи бировлар келишмовчилик бўлишини, ҳатто ихтилоф бўлишини, совет раҳбарлари ўзаро жанжаллашишларини хоҳласалар керак. Аммо бу бошқа гап. Унинг раҳбариятимиздаги мавжуд реал вазият таърифига ҳеч қандай алоқаси йўқ.

Р. Смит. Гап шундаки, Сизнинг қизғин тарафдорларингизнинг кўплари, қайта қуришни қўллаб-қувватлаётган одамлар бизга сиёсий ихтилоф чиқиш мавжудлигидан ташвишланаётгандек туюлдилар. «Советская культура» газетасида бир хат эълон қилинди. Ўша хат автори: гўё «Марказий Комитет Пленуми ўтказилади ва М. С. Горбачевни вазифасидан олиб ташлайди», деб ташвиш билдиради. (Мен ўша хатдан цитата келтирдим). Шу сабабли у Сизнинг раҳбарлигингиз, сиёсатингиз масаласи хусусида ҳамма иштирок эта оладиган референдум ўтказишни таклиф қилди. Сиздан сўрашни истар эдим: бу хат ҳақида эшитганмисиз ва референдум ўтказиш ғояси хусусида фикрингиз қандай

М. С. Горбачев. Фақат шу хатни эшитибгина қолганим йўқ. (Кулги). Мен бундай фактлар пайдо бўлишини фақат ижобий баҳолайман. Бинобарин, мамлакатга ким раҳбарлик қилиши жамият учун бефарқ эмас экан. Бинобарин, одамлар юз бераётган жараёнларга жуда катта қизиқиш билан қарамоқда. Чамаси, сиз айтган гаплар қайта қуриш ютуқларини намойиш қиладиган қизиқарли рамздир: демак, халқ сиёсий жараёнга қўшилди, унда иштирок этишни, ўз фикрини, мулоҳазаларини айтишни истайди. Бу жуда соз. Эҳтимол, бу ҳозир қайта қуриш келтирган энг асосий жиҳатдир. Шу сабабли экономикада, социал соҳада ҳали жуда кўп иш қилишга тўғри келади. Бу соҳада ижобий ўзгаришлар бор. Лекин, бутун жамият асосли равишда ҳис этадиган катта ўзгаришлар бўлиши учун вақт керак.

Сиз эслатиб ўтган хавфсирашга келганда эса, партияда ҳам, жамиятда ҳам бу хавфсираш асосли эканлигини тасдиқловчи ҳеч қандай воқеа содир бўлаётгани йўқ.

Шу ўринда мен фақат ўзим тўғримда гапираётганим йўқ. Мен масалани умуман кўзда тутмоқдаман. Агар Бош секретарь атрофидаги ёнма-ён ишлаётган ўртоқларининг мададидан фойдаланмаганда эди, апрелдан сўнг бизда ҳеч нарса рўй бермаган бўлиши мумкинлигини тушуниб олиш учун биздаги сиёсий жараённи билиш лозим. Жамиятимизда, партиямизда, Марказий Комитетда вужудга келган барча янгиликлар ҳозирги раҳбарият иштироки билан бўлган.

Яна бир масалага тўхталаман. Қайта қуриш сиёсий жараёнда ҳам, экономика соҳасида ҳам, маънавий соҳада ҳам — ҳамма соҳаларда янги, омилкор кишиларни келтириб чиқармоқда. Демократияни ривожлантириш, уни чуқурлаштириш сиёсий майдонга янги-янги кучларни, омилкор кучларни олиб чиқади, деб ўйлайман. Қайта қуришнинг моҳияти яна шундаки, у демократия жараёни доирасида жамиятимизни тартибга, ўз-ўзидан йўлга солиб турувчи механизмни ҳам вужудга келтиради. Демак, халқ ва, албатта унинг энг яхши қисми, халқнинг интеллектуал қудрати, унинг қобилиятли, истеъдодли намояндалари барча даражаларда ва барча эшелонларда жамият ва давлатни бошқаришга қўшиладилар.

Жамиятимиз олдин қандай бўлса, эндиликда ўшандай бўлиб қолмайди. У ўзгармоқда. Бу борада ҳам механизмлар ишлай бошлади. Ҳали кўп ишларни қилиш талаб этилади. Лекин поезд ўрнидан қўзғалди, у тезликни ошириб бормоқда.

Р. Кайзер. Бир вақтлар Москвада яшаган мендек киши учун энг ҳайратомуз ўзгаришлар айнан матбуотда, телевидениеда содир бўлганини кўриб турибман. Ҳаммаси жуда мароқли бўлиб қолибди. Кўпгина сиёсий маҳбуслар озод этилибди, илгари илтимоси рад қилинган кўп кишиларнинг мамлакатдан чиқиб кетишларига ижозат берилибди. 7 май куни Сиз, вазифа социалистик ҳуқуқий давлатни барпо этишдан иборат, деб айтдингиз. Бизнинг саволларимизга қайтарган жуда мароқли ёзма жавобларингизда сўз эркинлиги мутлақо зарурлигини айтибсиз. Айни вақтда биз баъзи совет гражданлари бизнинг назаримизда, мана шу ҳуқуқни амалга оширишга, сўз эркинлигини амалга оширишга шунчаки уриниб кўрган кишилар, жумладан Арманистондаги Айрикян, Москвадаги Григорянц кабилар кўнгилсиз воқеага дуч келаётганликларини кўриб турибмиз. Нега шундай бўляпти? Маъмуриятнинг баъзи вакиллари ҳали янгича тафаккурини эгаллаб олмаганликлари учунми ёки бу гражданлар, Сизнинг назарингизда, сўз эркинлиги доирасидан чиқиб кетаётганликлари учунми?

М. С. Горбачев. Қизиқ савол. Мен бу саволингизга қисқача жавоб қайтараман. Бизнинг халқимиз жамиятни янгилаш, ўзгартишлар тарафдори бўлиб чиқиб, фақат социализм доирасида ва унинг қадриятлари руҳида қатъий фикр билдирганлиги қайта қуриш кўрсатиб берган энг муҳим нарса бўлди.

Ҳатто экономикадаги кооперация, хўжалик ҳисоби, ижара пудрати, якка тартибдаги меҳнат фаолияти каби тадбирлар ҳам жамиятимизда айни шу позицияларда туриб: буларнинг ҳаммаси социализмдан чекинишни билдирмайдими? Бу ўринда социалистик принципларга путур етмайдими? — деган нуқтаи назардан жуда жиддий ва синчиклаб муҳокама қилинди ва муҳокама қилинмоқда. Ҳозир мамлакатимиз шу даражага етдики, аҳолисининг 9/10 қисми социалистик жамиятда туғилиб ўсган кишилардан иборат. Қолаверса, ҳозирги раҳбарият ҳам бизга турмушнинг барча соҳаларида буюк йўл очиб берган социализмни ривожлантиришдан бошқа ишни билмайди. Биз социализмни, унинг ютуқларини биламиз, муаммоларини ҳам биламиз. Шу боисдан ҳам ўзимиз танлаб олган социалистик йўл доирасида ишлайверамиз.

Шунинг учун ҳам бизга бошқа қадриятларни, шу жумладан мафкура соҳасида бошқача қадриятларни тиқиштирганларида халқ бунга танқидий муносабатда бўлади. Аммо мана шунинг ўзи ҳам демократик жараёндир. Демократия мана шунақа бўлади.

Григорянцнинг «маҳкамаси» ташкилий жиҳатдангина эмас, молиявий жиҳатдан ҳам Ғарб билан боғлиқлигини, унинг доимий келувчилари ва меҳмонлари — Ғарб мухбирлари эканини халқимиз билади. Шу сабабли у демократик жараёнлардан, қайта қуришдан фойдаланиб, текинхўрларча кун кўраётган ғайри маҳкама деб ҳисобланмоқда. Афсуски, шундай ҳам бўлади. Табиатда ҳам бундай ҳодисалар учрайди: ҳар қандай текинхўрлар тирик организмнинг қонини сўриб, унга зиён етказишга уринадилар.

Бундай ҳодисаларни енгиш учун жамиятимизнинг кучи етарли. Қайта қуриш қозонида бутун жамият қайтадан пишиб олади, деб илгари айтган эдим. Бу қозондан у янада бақувват, мустаҳкам бўлиб чиқади, айни инсоннинг манфаатлари йўлида унинг демократик, инсонпарварлик имкониятлари янада тўлиқроқ намоён бўлади. Аммо, бизга истиқболни бошқа ердан излашни таклиф қилмоқчи бўлсалар, масалан, социалистик мулкни тугатишни ва ҳоказоларни тавсия этсалар, халқимиз буни рад қилади. Бундай таклиф ва тавсиялар қабул этилмайди — булар пуч хаёллардир. Сизлар ҳам буни билиб қўйишингиз керак.

Пировардида, мен сиз билан бизнинг учрашувимиздан мамнуният изҳор этмоқчиман ва «Вашингтон пост» билан «Ньюсуик» Совет Иттифоқида давом этаётган жараёнларни холисона таҳлил қилиш, жиддий, масъулиятли ёндашиш асосида ёритиб боришларига умид, унча-мунча умид билдирмоқчиман. (Жонланиш). Биз ҳеч қандай мақтовларни илтимос қилмаймиз, аммо сизларни қайта қуриш туфайли туғилаётган ҳақиқатларни билиб олишга таклиф этамиз. Салмоқли нашрлар ҳамма ишни салмоқли қилишлари керак.

К. Грэхэм. Ижозат берсангиз, яна бир жуда муҳим саволни бермоқчимиз. Олий даражадаги учрашув ҳақида, ҳам мазмун жиҳатдан, ҳам муҳит жиҳатдан бир неча оғиз сўз айтсангиз. Ёзма жавобларингизда, агар стратегик ҳужум қуролларини 50 процент қисқартириш тўғрисида шартнома имзолаш мумкин бўлса, президент Рейган билан яна бир бор учрашувни табриклаган бўлур эдим, деб айтдингиз. Стратегик ҳужум қуролларини 50 процент қисқартириш тўғрисидаги мана шу битим шу қадар муҳим ва ниҳоясига етишга шу қадар яқинки, ракетадан мудофаа воситаларини чеклаш хусусидаги шартнома ва денгиз базаларидаги қанотли ракеталар каби масалалар хусусидаги музокаралар тугашини кутмай туриб, яъни космос ва денгиз базаларидаги қанотли ракеталар муаммолари хусусидаги иш тугамай туриб уни имзолаш мумкин, деб ҳисобласа бўладими?

М. С. Горбачев. Биз ядро қуролларини қатиян қисқартиришнинг принципиал ва эътиқодли тарафдорларимиз, шу сабабли стратегик ҳужум қуролларини 50 процент қисқартириш тўғрисидаги шартнома имзоланишининг тарафдорларимиз. Бизнинг фикримизча, жумбоқни ечиш йўлларини излаш борасида биргаликда катта йўлни босиб ўтдик. Бироқ назаримда, агар биз бир соҳадаги стратегик ҳужум қуролларини қисқартириш тўғрисида шартнома имзоласагу, айни вақтда космосда ёки денгизларда қуролланиш пойгасини авж олдирсак, бунда нима маъно бор? Қандайдир беъманилик келиб чиқади, деб айтсам, бу фикрга қўшиларсиз.

Шу сабабли бизнинг қатъиятимиз — Совет томонининг инжиқлиги эмас, унинг қандайдир тактик юришлари, найранглари эмас. Бу — чуқур ўйланган ва масъулиятли позициядир. Бу позиция совет халқининг манфаатларига ҳам, америка халқининг манфаатларига ҳам, қолаверса, бутун дунёнинг манфаатларига ҳам мос бўлиб тушади. Агар биз қуролланиш пойгасининг бир турини иккинчи турига, бунинг устига космосдаги қуролланиш пойгасига алмаштирсак, ҳамма иш умуман таҳликали тус олган бўлур эди: биз эндигина вужудга кела бошлаган ишончга путур етказган бўлур эдик, Женева музокараларида орттирилган бутун тажрибани қадрсизлантирган бўлур эдик. Чунки гап қуролланиш пойгасининг янги тури тўғрисида, бу пойганинг янги соҳаси ҳақида бормоқда, аҳдлашувга эришиш ва биронбир битимга келиш учун янги мезонлар талаб этилур эди. Бунга эса қанчадан-қанча ўн йилликлар керак бўлур эди.

Космосда қуролланиш пойгасига ундаётган киши халқ олдида — ҳам ўз халқи, ҳам бошқа халқлар олдида жиноят қилмоқда, деб ўйлайман. Бу гапни вўр масъулият ва аниқлик билан айтмоқ керак. Бундай ёндашув, бундай фикрлаш — хавфсизлик масалаларида беқарорликка, даргумонликка олиб борадиган йўлдир. Бундай ёндашув ташаббускорларининг таъзирини бериш керак.

Денгиз базаларидаги қанотли ракеталарни чеклашсиз ва назоратсиз қолдиришни хоҳламоқдаларки, бу ҳам маккорона найранг, қуролланиш пойгасининг яна бир йўналиши бўлур эди.

Шу сабабли биз мазкур масалаларнинг ҳаммасини бир-бирига боғлиқ деб биляпмиз. Шундай ёндашиш адолатли бўлади, деб ўйлайман. Энг муҳими шуки, биз бу муаммоларнинг ҳаммасини бир-бири билан боғлиқ ҳолда ҳал этиш ва стратегик ҳужум қуролларини 50 процент қисқартириш хусусидаги шартномага эришиш йўлларини ҳам кўриб турибмиз. Шундан кейин олға бораверамиз.

К. Грэхэм. Мен бу саволни берганимнинг сабаби шуки, назаримда иккала томон ҳам аҳдлашув сари анчагина илгари силжидилар. Агар стратегик мудофаа ташаббуси ва ракетадан мудофаа воситаларини чеклаш хусусидаги шартнома каби масала олиб кўриладиган бўлса, бизнинг назаримизда Вашингтон декларациясининг ўзиёқ бош масалага, чунончи ракетадан мудофаа воситаларини чеклаш хусусидаги шартномадан чиқмаслик даври тугагач нима бўлади, деган масалага жуда яқинлаштириб қўймоқда. Вашингтон Қўшма баёноти ҳозирнинг ўзидаёқ бу масалани ҳал этиш иложини топиб беради, деб ҳисоблайсизми?

М. С. Горбачев. Мазкур баёнотда ракетадан мудофаа воситаларини чеклаш хусусидаги шартнома 1972 йилда қандай қабул этилган ва иккала томон уни 1983 йилгача қандай тушунган бўлса, уни шу тарзда тушуниш тўғрисида айтилган гаплар стратегик ҳужум қуролларини 50 процент қисқартириш тўғрисидаги битим сари силжиш учун негиз яратади. Бироқ айни шундай бўлиши ва бундан бошқача бўлмаслиги керак.

Мен ҳали саволингизнинг бир қисмига жавоб қайтарганим йўқ. Биз Совет — Америка муносабатларининг шу муҳим соҳасида АҚШнинг ҳар қандай маъмурияти билан ишлайверамиз ва Женева жараёни доирасида ядро қуролларини қисқартиришга оид янги битимларга эришиш йўлларини излайверамиз. Агар бунга Рейган жаноблари даврида эришилса, буни табриклаймиз. Башарти бунга янги президент сайланганидан кейин эришилса, у ҳолда ҳам биз вақтни ўтказмай, ишни давом эттириш ниятидамиз. Гап Америка томонида қолган.

Чунончи, президент билан Марсга учиш ҳақидаги ҳамкорлик тўғрисида гаплашаман.

М. С. Горбачев ҳаммани ракета учирилиши тасвирланган фотосуратлар ёнига киришга таклиф қилади ва сўзини давом эттиради:

Мана, қаранг, — мана бу бултур 100 тонна юкни орбитага олиб чиққан бизнинг «Энергия» ракетамиз модели. Бирмунча модернизация қилинганидан кейин у 200 тонна юкни олиб чиқиб қўя оладиган бўлади. Мана буниси мазкур ракета учирилаётган пайтда олинган фотосурат, уни менга Бойқўнғир космодромидан юборишган (Мен бултур у ерга бориб келган эдим). Мен президент Рейганга Марсга биргаликда учишни ташкил этишда ҳамкорлик қилишни таклиф этаман. Чунки, «Стратегик мудофаа ташаббуси» ва ракетадан мудофаа программаларидан фан ва техниканинг тараққиёти нуқтаи-назаридан кутилаётган натижаларнинг ҳаммасига космосни ўзлаштириш тинч лойиҳалари доирасида эришиш мумкин. Масалан, биз Галлей кометасига учиш лойиҳасини амалга ошириш давомида ўнлаб янги материаллар, электроника, математика ва бошқа соҳаларда кўпдан-кўп илмий натижалар олдик.

Фаолият ва ҳамкорлик майдони мана шундай. Бу — Америка ва Совет халқига муносиб иш бўлур эди. Мен президентга яна шуни таклиф қилмоқчиман...

Ж. Хогленд. Биз академик Сагдеевнинг шу мавзудаги мақоласини эълон қилганимиздан хабарингиз бордир.

М. С. Горбачев. Қизиқарли. Галлей кометаси хусусидаги мақоланими?

Ж. Хогленд. Марсга биргаликда учиш хусусидаги мақолани. Автомат станцияни учириш таклиф этилмоқда. Биз учун бу нарса худди парвозни амалга ошириш мумкиндек туюлмоқда, ...

М. С. Горбачев. Бу фанда, технологияда, техникада жуда катта ёриб ўтиш бўлур эди. Аммо ҳозирча нималар билан шуғулланаётганимизни кўриб турибсизлар... Сизлар билан учрашганимдан хурсандман.

К. Грэхэм, бошқалар суҳбат ва мулоқот учун миннатдорчилик билдирадилар.

ҚАҲРАМОНЛАРГА— МУКОФОТЛАР

21 май куни Кремлда А. А. Громико Афғонистон Республикасига интернационал ёрдам кўрсатиш юзасидан топшириқларни муваффақиятли бажарганлиги ҳамда ана шу ишда мардлик ва қаҳрамонлик кўрсатганлиги учун мукофотланганларнинг бир группасига Ленин ордени ва «Олтин Юлдуз» медалларини топширди. Уларнинг ҳаммасига Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилди.

Мукофотларни капитан Я. П. Горошко, генерал-майор П. С. Грачев, сержант Н. И. Кремениш, сержант Ю. Н. Миролюбов, кичик сержант В. П. Синицкийлар олишди.

А. А. Громико мукофотланганлар ҳузурида сўзга чиқиб шундай деди:

Қадрли ўртоқлар!

Бугун Кремлнинг мана шу тантанавор залида жангчилар худди параддагидек саф тортиб турибди. Уларнинг икки нафари — офицер ва генерал бўлиб, ҳақиқий хизмат бурчини ўтаяпти. Уч киши эса яқинда запасга бўшатилган.

Қадрли жангчиларимиз, сиз советлар мамлакати шонли Қуролли кучларининг вакилларисиз. Мен сизларни КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети Президиуми ва Совет ҳукумати номидан Совет Иттифоқи Қаҳрамони унвони берилиши ҳамда мукофотларни олишингиз билан қизғин табриклайман.

Сизларга бу мукофотлар совет қўшинлари қисмларини олиб чиқиб кетиш бошланган ҳамда ўз бурчини ҳалол ва мардона бажарган солдатларимиз Ватанга қайтиб келаётган вақтда топширилди. Ватан эса, тинчлик йўлида кўрсатган жасоратларингизни юксак қадрлайди.

Энди капитан Ярослав Павлович Горошконинг кўксида Совет Иттифоқи Қаҳрамони Олтин Юлдузи, ҳамда Ленин ордени порлаб туради. У дадил ва ташаббускор командир. Топширилган ишни ўз вақтида бажариш, юксак профессионал тайёргарлик, жангда босиқлик билан аниқ мақсадни кўзлаб ҳаракат қилиш, жангчиларни ўз кетидан эргаштириш маҳорати унинг фазилатлари бўлиб қолди. Ундаги ана шу барча фазилатлар Афғонистон тоғлари ва водийларида намоён бўлди. Жанговар иш кунларида доимо ғалаба қозонишнинг ўзи жангчига берилган мукофот эди.

Гвардиячи ҳаво-десант дивизиясининг командири генерал-майор Павел Сергеевич Грачев Совет Иттифоқи Қаҳрамони бўлди. У совет генераллари янги авлодининг вакилидир. У Улуғ Ватан уруши ҳақида фақат китоблар, кинофильмлардангина эмас, айни вақтда Волгадан Берлингача бўлган жанглар тажрибасини ўрганиш орқали ҳам билиб олган. Замонавий ҳарбий назарияни аъло даражада ўзлаштириб олган генерал уни ҳарбий практикада муваффақиятли қўлламоқда. Совет афсонавий баҳодирлари унинг раҳбарлигида тоғ чўққилари ва музликлар орқали ўтдилар, дадил ва мардонавор ҳаракат қилдилар. Бу эса, жуда кам талафот бериб, кўпроқ самарага эришишга, ғалабага олиб келган.

Сержант Николай Иванович Кремениш ўзини синалган жангчи, фавқулодда жасур киши сифатида кўрсатди. У армияда ўз ҳақиқий хизмат муддатининг деярли ҳаммасини қардош Афғонистонда ўтказди. Кремениш взвод командирининг ўринбосари лавозимини эгаллаган, инженерлик-сапёрлик батальони миналаган ерларни тозалаш билангина шуғулланиб қолмай, балки сержант, кўпгина жанговар операцияларда шахсан қатнашган. Жангларнинг бирида у ҳеч иккиланмай командирига кўксини қалқон қилди ва уни қутқариб қолди. Бундай ҳолларда қаҳрамонлар мўъжиза юз бериб тирик қоладилар. Ана шундай мўъжиза юз берди. Қаҳрамон Николай Иванович Кремениш олдимизда турибди.

Сержант, бронетранспортернинг катта ҳайдовчиси Юрий Николаевич Миролюбов ҳам шуҳрат қозонди. У жанг майдонида кўрсатган довюракликги учун «Жасурлиги учун» ҳамда «Жанговар хизматлари учун» медаллари билан мукофотланган. Бугун ана шу медаллар ёнига «Олтин Юлдуз» медали ва Ленин ордени қўшилди. У ўлим билан бир неча бор юзма-юз келган, ярадор бўлган, контузияланган. Юрий Николаевич Миролюбов жангларнинг бирида сафдан чиққан пулемётчи ўрнини эгаллади ва бу билан жангнинг қандай натижа билан тугашига таъсир кўрсатди. Жанг ғалаба билан якунланди. Ўртоқларига доимо ёрдамга келадиган совет жангчиси ана шундайдир.

Кичик сержант Виктор Павлович Синицкий механик-ҳайдовчи. У йигирма ёшда, лекин унинг таржимаи ҳоли машаққатли ва тарихий саҳифаларга бой: бир неча марта мина портлаши натижасида ярадор бўлган, тўрт марта контузияланган, жанг вақтида уч марта шикастланган машинани ремонт қилган ва ҳамма вақт сабот-матонат, босиқлик, ғалабага бўлган ирода — умуман Ватан уни Совет Иттифоқи Қаҳрамони деб аташи учун асос бўладиган фазилатларини намойиш этиб келган.

Қадрли ўртоқлар! Сизларнинг ҳаммангиз — сержантдан тортиб то генералгача йигирма ёшдан қирқ ёшгача бўлган ёшларсиз. Ишонч билан айтиш мумкинки, сизнинг олдингизда ҳали бутун бир ҳаёт турибди.

Биз эса улуғ қайта қуришнинг ажойиб даврида яшаяпмиз. Бутун партиямиз, бутун халқимиз XIX Бутуниттифоқ партия конференциясига тайёргарлик кўришмоқда. Унинг қарорлари қайта қуришга шубҳасиз янги омил бағишлайди.

Сизларни Ватаннинг юксак мукофотлари билан яна бир бор астойдил табриклашга рухсат этгайсиз. Мен сизларга Михаил Сергеевич Горбачевнинг табригини топшираётганимдан айниқса, мамнунман.

Сизларга сиҳат-саломатлик, бахт-саодат, ўзингизга ва қадрдон кишиларингизга муваффақиятлар тилайман. Жанговар ишларингизда ҳам, тинчлик ишларида ҳам янги-янги зафарлар тилайман!

А. А. Громиконинг нутқи қарсаклар билан кутиб олинди.

Мукофотланганлар жанговар меҳнатларига юксак баҳо берганликлари учун КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети Президиуми ва Совет ҳукуматига самимий миннатдорчилик изҳор қилдилар.

Мукофотларни топшириш маросимида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, СССР Олий Совети Президиуми Раисининг биринчи ўринбосари П. Н. Демичев, СССР Олий Совети Президиумининг Секретари Т. Н. Ментешашвили қатнашдилар.

(ТАСС).

ОЗАРБАЙЖОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ПЛЕНУМИ

БОКУ, 21 май. (ТАСС). Бугун Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг пленуми бўлди.

Пленум К. М. Багировнинг саломатлиги ёмонлашганлиги сабабли пенсияга чиқиши муносабати билан уни Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари вазифасидан озод қилди.

А. Х. Везиров Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари қилиб сайланди.

Пленум ишида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари Е. К. Лигачев ва КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, КПСС Марказий Комитетининг секретари Г. П. Разумовский қатнашдилар.

Е. К. Лигачев пленум қатнашчилари ҳузурида нутқ сўзлади.

* * *

Е. К. Лигачев билан Г. П. Разумовский Озарбайжон Компартияси область, шаҳар ва район комитетларининг биринчи секретарлари билан учрашдилар.

СССР 50 йиллиги номли Боку холодильниклар заводида ишчилар ва инженер-техник ходимлар билан учрашув ва суҳбатлар бўлиб ўтди. Қайта қуришнинг бориши, хўжалик юритишнинг янги шароитида ишлаш, ишлаб чиқаришнинг техникавий даражасини ошириш ва истеъмол моллари сифатини яхшилаш муаммолари, социал соҳадаги ўзгаришлар тўғрисида гаплашилди. КПСС Марказий Комитетининг секретарлари меҳнат коллективи кенгашининг фаолияти, меҳнаткашларни интернационал руҳда тарбиялаш қандай йўлга қўйилгани билан қизиқдилар. XIX Бутуниттифоқ партия конференциясига тайёргарлик масалалари хусусида фикрлашиб олинди.

КПСС Марказий Комитетининг секретарлари Р. Мустафаев номли тасвирий санъат музейига бордилар, у ерда республика Рассомлар союзи арбоблари билан учрашдилар.

Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари А. Х. Везиров Е. К. Лигачев ва Г. П. Разумовскийларга ҳамроҳлик қилди.

АРМАНИСТОН КОМПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ ПЛЕНУМИ

ЕРЕВАН, 21 май. (ТАСС). Бугун Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг пленуми бўлди, унда ташкилий масала кўриб чиқилди.

Пленум К. С. Демирчян саломатлиги ёмонлашганлиги сабабли пенсияга чиққанлиги муносабати билан уни Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари вазифасидан озод қилди.

Пленум Арманистон ССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари бўлиб ишлаётган ва ундан олдин КПСС Марказий Комитети пропаганда бўлимининг сектор мудири бўлиб ишлаган С. Г. Арутюнянни Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари қилиб сайлади.

Пленум ишида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари А. Н. Яковлев билан КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига кандидат, КПСС Марказий Комитетининг секретари В. И. Долгих қатнашдилар.

Пленумда А. Н. Яковлев нутқ сўзлади.

* * *

А. Н. Яковлев билан В. И. Долгих 20—21 май кунлари Ереванда бўлдилар.

А. Н. Яковлев республика оммавий ахборот ва пропаганда воситаларининг раҳбарлари, олий ўқув юртлари ректорлари ҳамда ижодкор зиёлиларнинг намояндалари билан учрашди.

КПСС Марказий Комитетининг секретарлари район ва шаҳар партия комитетларининг биринчи секретарлари ва секретарлари билан учрашдилар.

В. И. Долгих бир қанча министрликлар ва идораларнинг, йирик ишлаб чиқариш бирлашмалари ва корхоналарнинг раҳбарлари билан ҳам учрашди. У «Армэлектромаш» бирлашмасида бўлиб, маҳсулот намуналари, электр машинасозларининг меҳнат шароитлари билан танишди, ишчилар ва мутахассислар билан суҳбатлашди. Учрашув ва суҳбатлар чоғида қайта қуришнинг бориши, ошкоралик ва демократиялашни кенгайтириш, иқтисодий ислоҳотни амалга ошириш ҳамда XIX Бутуниттифоқ партия конференциясига тайёргарлик тўғрисида гаплашилди.

А. Н. Яковлев билан В. И. Долгих В. И. Ленин ҳайкали пойига гулчамбар қўйдилар. 1915 йилдаги хунрезлик қурбонлари ёдгорлиги ҳамда «Ғалаба» боғидаги Номаълум солдат қабрига ҳам гулчамбарлар қўйилди.

М. Маштоц номидаги матенадаранга — қадимги қўлёзмалар институтига борилди.

Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари С. Г. Арутюнян, Арманистон ССР Олий Совети Президиумининг Раиси Г. М. Восканян, Арманистон ССР Министрлар Советининг Раиси Ф. Т. Саркисян КПСС Марказий Комитетининг секретарларига ҳамроҳлик қилдилар

САЛОМ, ФЕСТИВАЛЬ!

Тошкент Осиё, Африка ва Лотин Америкаси X халқаро кинофестивали қатнашчилари ва меҳмонларини баҳор байрами либосида кутиб олмоқда. Республика пойтахти майдонлари ва кўчаларини табрик транспарантлари, анжуманнинг «Тинчлик, социал тараққиёт ва халқлар озодлиги учун!» деган олийжаноб шиори безаб турибди. Шиор ёзилган матода Ер куррасини ўраган кинолента тасвирланган ва «Тошкент-88» санаси қайд этилган.

Фестивалнинг бош қароргоҳи — «Ўзбекистон» меҳмонхонаси ёнидаги майдонда СССР ва Ўзбекистон ССР Давлат байроқлари, шунингдек анжуманнинг байроғи ҳилпираб турибди. Ёнма-ён уч қитъа кино арбобларининг анъанавий учрашувида қатнашаётган мамлакатларнинг давлат байроқлари кўтарилган. Меҳмонхона комплексининг колонналари киностендлар билан безатилган, унинг рўпарасида Октябрь инқилоби номли хиёбон айланаси бўйлаб «Совет Ўзбекистони кинохроника кадрларида» экспозицияси жойлашган.

Фильмларнинг конкурс кўриги ўтадиган Санъат саройида киноплакат, фотоэкспозиция виставкалари очилган. Шаҳарнинг ўн тўртта кинотеатрида ҳам тематик вернисажлар бўлиб ўтади, ахборот программаси фильмлари кўрсатилади.

23 май куни, фестивалнинг тантанали очилиши арафасида Ўзбекистон жамоатчилиги вакиллари Тошкент аэропортида кинофестиваль қатнашчиларини самимий олқишладилар. Шаҳар аҳолиси тараққийпарвар кино санъати вакилларини нон-туз, гулдасталар, байрам тароналари ва шоду-хуррамлик билан кутиб олди.

(ЎзТАГ).

Ўзбекистон билан танишув

Германия Компартиясининг Раиси Герберт Мис Ўзбекистон билан танишишни давом эттирмоқда. ГФРдан келган меҳмон Хива гилам комбинатида бўлди, қадимий шаҳарнинг тарихий ва меъморий ёдгорликларини кўздан кечирди. Хивадаги Фрунзе номли колхоз маданият саройида қизғин учрашув бўлиб ўтди.

Герберт Мис Бухорода зардўзлик фабрикасида бўлиб, ишчилар билан суҳбатлашди. У янги қурилишлар бўлаётган районларни бориб кўрди, шаҳарнинг кўҳна қисмини сайр қилди.

23 май куни Герберт Мис Самарқандга етиб келди.

(ЎзТАГ).

ТИНЧЛИК, СОЦИАЛ ТАРАҚҚИЁТ ВА ХАЛҚЛАР ОЗОДЛИГИ УЧУН!

Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг бугун Тошкентда очиладиган халқаро кинофестивали шиори ана шундай

КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев «Ғоят кўпчиликни қамраб оладиган прогрессив кинодаврнинг илғор ғояларини барқарор қилиш учун, мамлакатлар ва халқлар ўртасида ҳамжиҳатлик ва ҳамкорликнинг тантанаси учун кўп иш қилиши мумкин», деган эди. Бу фикрнинг конкрет исботини 1935 йилдан бери ўтказиб келинаётган Москва халқаро кинофестивали мисолида яққол кўриб турибмиз. Тошкент халқаро кинофестивали ҳам худди ана шундай олийжаноб мақсадларга хизмат қилмоқда.

ДЎСТЛИК ЭКРАНИ

С. У. СУЛТОНОВА,
ЎЗБЕКИСТОН ССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРИ, КИНОФЕСТИВАЛЬ ТАШКИЛИЙ КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ

У яна шаҳримизга, қуёшли республикамизга ташриф буюрмоқда. СССР ва Ўзбекистон ССР Кинематография давлат комитетлари ҳамда СССР ва Ўзбекистон ССР Кинематографчилар союзлари ҳар икки йилда ўтказадиган бу санъат кўригининг мақсади Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари кино санъатининг энг яхши асарларини оммалаштириш, шу мамлакатлар кинематографиясининг ижодий ривожига ҳисса қўшиш ҳамда халқлар ўртасида дўстликни мустаҳкамлашдир. Фестивалнинг «Тинчлик, социал тараққиёт ва халқлар озодлиги учун!» деган мумтоз, муқаддас шиори бор.

Бу галги кинофестиваль икки жиҳатдан алоҳида муҳим ва қимматли. Биринчидан, у ер юзида тинчликни сақлаш, қуролланиш пойгасини йўқотиш, ядро ҳалокатининг олдини олиш мақсадида ўтказилаётган навбатдаги олий даражадаги Совет — Америка учрашуви арафасида очиляпти. Кинофестиваль Москва учрашувининг кутилганидек самарали бўлишини тилайди. Иккинчидан, у юбилей киноанжуманидир. Иш бошлаганига 20 йил бўлди, ўнинчи бор Тошкентга уч қитъа кинематографчиларини таклиф қилди.

Эндиликда Тошкент кинофестивалининг ўз тарихи, анъаналари бор. У 1968 йилда Осиё ва Африка мамлакатлари халқаро кинофестивали сифатида иш бошлаган эди. Биринчисида 49 мамлакат иштирок этиб, 105 бадиий ва ҳужжатли фильм кўрсатилган бўлса, иккинчисида қатнашчилар ва кинолenталар сони янада кўпайди. Тўртинчи фестивалда 210 картина намойиш этилди. 1976 йилдан бошлаб учрашув уч қитъа кинокўригига айланди. Яъни, кинофестивалга Лотин Америкаси мамлакатлари ҳам қўшилди.

Тошкент кинофестивали бунчалик шуҳрат қозонишининг сири нимада, деган савол туғилиши мумкин. Бу ерда ҳеч қандай сир йўқ. Гап шундаки, тараққийпарвар хорижий кинематографчилар ўзлари яратган асарларнинг оммалашувида, миллий экран санъатларининг ривожида, бошқа халқ вакиллари билан ўзаро дўстлик алоқалари ўрнатишда бу фестивалдан манфаат кўрадилар. Қолаверса, улар кинофестиваль шиорида ифода этилган ҳаётбахш мақсад — тинчлик, социал тараққиёт ва халқлар озодлиги учун кураш ишига ҳисса қўшишни ўзлари учун шарафли бурч деб биладилар.

Тошкент кинофестивалидан Осиё, Африка ва Лотин Америкасининг деярли барча мамлакатлари миннатдор. Негаки, ҳозирга қадар ўтган тўққиз фестивалда барчаси бирдай, хоҳ у йилига қарийб мингтадан фильм ишлаб чиқараётган Ҳиндистон, уч юзтага етказиб картиналар яратаётган Япония бўлсин, хоҳ у яқиндагина ўзининг илк фильмини экранлаштирган, мустақил кинематографиясига эга бўлган Яман Халқ Демократик Республикаси, Кампучия, Афғонистон бўлсин, теппа-тенг иштирок этди.

Уч қитъа кинофестивали туфайлигина жуда кўп ёш мамлакатларнинг кинематографияси халқаро майдонда танилди, назарга тушди. Ўнлаб, юзлаб ўзаро ижодий алоқа ва ҳамкорликларга асос солинди. Чет эллик санъаткор дўстларимиз, яъни, кинорежиссёрлар Тошкент экранида миллий озодлик ҳаракатининг, мустамлакачилик зулмини улоқтириб ташлаган мамлакатлардаги ижтимоий ўзгартишларнинг кенг манзарасини ўзига хос ёрқин бўёқларда тасвирламоқдалар. Империализмга, мустамлакачиликка қарши курашни кучайтириш зарур, деган фикрга асосланиб ишлаётган кинематографчилар сафига янги кучлар қўшилди. Кино санъатидаги илғор, реалистик тенденцияларни ривожлантиришга хизмат қилиш иштиёқи янада кучайди. Энг муҳими, тинчлик, социал тараққиёт ва халқлар озодлиги учун кураш мавзуини акс эттирган фильмлар кескин кўпайди. Дунёнинг турли бурчакларида яшайдиган, ижод қиладиган кишилар ўртасида дўстлик пайдо бўлди ва мустаҳкамланди.

Ўтган тўққизта кинофестивалда Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатларининг киноюлдузлари актив иштирок этдилар. Бу ўринда ҳиндистонлик Мринал Сен, Радж ва Шаши Капур, япониялик Тосиро Мифунэ, Соцуо Ямамото, туркиялик Тюркан Шорай, мексикалик Серхио Ольхович, сенегаллик Сембен Усмон, вьетнамлик До Кьем, сириялик Муҳаммад Аль Зубайдий, мисрлик Юсуф Шахин, чилилик Патрисио Гусман, Себастьян Аларкон, кубалик Энрике Пинеда Барнет, нигерлик Умару Ганда, марокашлик Сухайль Бен Барка, конголик Себастьян Камба ва бошқаларнинг номларини ҳурмат билан тилга оламиз. Улар Тошкентга энг янги, энг яхши асарларини олиб келиб кўрсатдилар. Бу машҳур режиссёрларнинг кейинчалик кино оламида воқеа бўлган, турли халқаро фестиваллар ва конкурсларда мукофотлар, совринлар билан тақдирланган жуда кўп картиналари биринчи марта шу ерда, уч қитъа экранида намойиш этилган. Кинорежиссёрлар ва артистлар фестиваль кунлари бўладиган учрашувларда, баҳс-мунозараларда, симпозиумда ҳамма вақт ўз фикр-мулоҳазалари билан актив қатнашадилар. Ёш кинематографчиларга ўз тажрибалари ҳақида гапириб берадилар. Айни вақтда мамлакатимиздаги ҳамкасблари билан учрашиб, ижодий алоқаларни янада кучайтириш, шунингдек, режалар тўғрисида гаплашиб оладилар. Чинакам эзгулик намунаси бўлиб экранга кўчган совет фильмлари билан яқиндан танишадилар.

Тошкент кинофестивалининг шиори муқаддас, мақсад, вазифалари эзгу. Шу боисдан ҳам иштирокчилар сони фестивалдан-фестивалга ошиб келмоқда. Ҳозирги вақтда фестивалда 100 дан ортиқ мамлакат кинематографчилари қатнашмоқдалар. X фестивалда иштирок этиш учун 110 мамлакатга таклифнома юборилган эди. Бугунгача қарийб ҳаммасидан қатнашиш ҳақидаги истакномани олганмиз.

Бу галги кинофестиваль аввалгиларидан фарқ қилади. Янгилик шундаки, энди тўла метражли бадиий фильмлар конкурси ўтказилади. Шунинг учун Москвада фестивалга тавсия этилган фильмларни сараловчи комиссия ишлади. Комиссия 15 та энг яхши фильмни конкурсга тавсия этди. Ана шундай асарлар орасида «Ўзбекфильм» киностудиясида режиссёр. М. Абзалов раҳбарлигида экранлаштирилган «Армон» кинолентаси ҳам бор.

Конкурсга тавсия этилган фильмларни халқаро жюри баҳолайди. Унга таниқли кинорежиссёр, Чили ватанпарвар кучларининг вакили Мигель Литтин раислик қилади. Жюри составида ҳиндистонлик режиссёр Кетан Мехта, хитойлик режиссёр Се Дзинь, кубалик актриса Дейси Гранадос, тунислик режиссёр Абеллатиф Бен-Амар, япониялик режиссёр Огури Кохейлар бор. Тожикистон ССРда хизмат кўрсатган маданият ходими, режиссёр-оператор Давлат Худоназаров, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, режиссёр Али Ҳамроевлар ҳам фильмларни баҳолашда иштирок этадилар.

Халқаро жюри энг яхши тўла метражли бадиий фильм учун «Олтин семурғ» деган бош соврин беради. Шунингдек, унинг ихтиёрида аёл ролининг энг яхши ижрочиси учун «Олтин лола», эркак ролининг энг яхши ижрочиси учун «Олтин арча», кино санъатида миллий анъаналарни сақлаганлик ва ривожлантирганлик учун «Хўжа Насриддин», кинода илк бор муваффақиятли қатнашган кишилар учун «Кумуш семурғ» совринлари бор.

СССР Кинематографчилар союзи, Осиё ва Африка мамлакатлари бирдамлиги комитети, Лотин Америкаси халқлари билан бирдамлик совет комитетлари кинофестиваль учун ўзларининг совринларини таъсис этган.

Конкурсдан ташқари бадиий, ҳужжатли фильмлар ахборот тарзида ҳам намойиш этилади. Ўзбекистон ижодий союзлари ана шу асарларга атаб «Ахборот тарзида кўрсатилган энг яхши фильм учун» совринлар жорий қилди.

Программада фильмларнинг ретроспектив намойиши ҳам бор.

Фестивалда кино бозори уюштирилади. Биринчи марта кинематографчиларнинг профессионал клуби — ПРОК-88 ишлайди. Унда фестиваль меҳмонлари ўз фильмларини кўрсатадилар, муҳокама этадилар, ҳамкасблари билан учрашадилар, «Кино ва миллий маданият анъаналари» мавзуидаги симпозиумда қатнашадилар.

Тошкент экранида намойиш этилган фильмлар тинчлик, социал тараққиёт ва халқлар озодлиги учун кураш ишига ўзига хос ҳисса бўлиб қўшиляпти. Тўғри, иштирокчи мамлакатларнинг бу борадаги изланишларини бирдай деб бўлмайди. Лекин бир нарса аниқ, қувонарлидир: хорижий кинематографчилар инсонпарварликнинг ғояларини ҳимоя қилишда, тарғиб этишда кинонинг роли нақадар катта эканлигини тобора чуқурроқ англамоқдалар. Унинг имкониятларидан янада активроқ фойдаланишга интилмоқдалар. Буни юбилей анжумани — X кинофестивалга бўлган катта қизиқиш ҳам яна бир бор ёрқин кўрсатиб турибди.

Марҳабо, қадрдон,
кинофестиваль!
Хуш келибсиз,
азиз дўстлар!

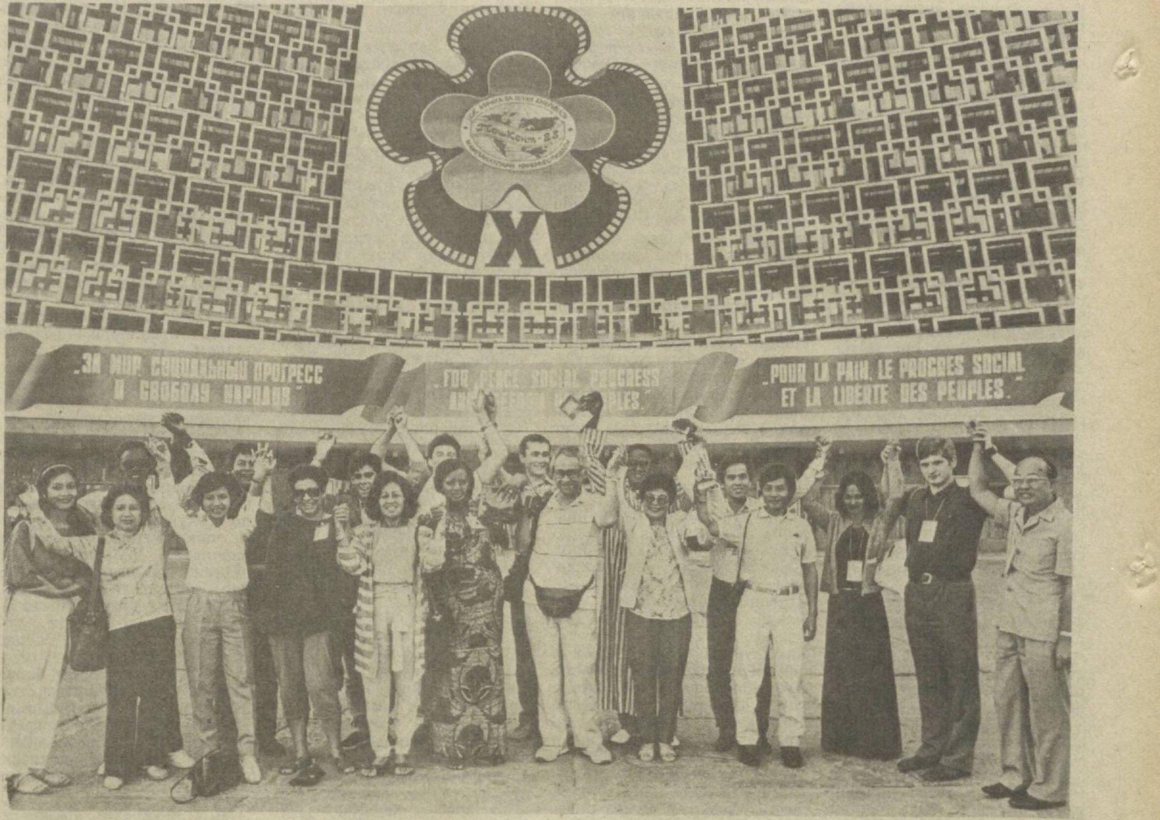

Салом, кинофестиваль!

В. Молгачев фотоси.

Санъатлар ичида... энг муҳими кинодир

В. И. ЛЕНИН

Уч қитъа кинофестивали конкурсида ғолиб чиққанлар учун бериладиган совринлар Тошкент заргарлик заводида тайёрланди. СУРАТДА: ўз эгасини кутаётган ана шу мукофотлар.

А. Рисқиев ва Ф. Қурбонбоев фотоси (ЎзТАГ).

«Тошкентга интиламиз!»

КИНО ЮЛДУЗЛАРИНИНГ ДИЛ СЎЗЛАРИ

Саховатли кишилар юртида ташкил этилган ва ҳамиша зўр муваффақият билан ўтиб келаётган Тошкент фестивали катта имкониятдир. Бу ерда хоҳлаганча дўстлар орттириш, истаганча чет эллик ҳамкасбларимизнинг фильмларини кўришимиз, айни вақтда ўзимиз экранлаштирган картиналарни уч қитъа вакиллари назарига ҳавола этиб, уларнинг фикр-мулоҳазаларини эшитишимиз мумкин. Кинофестиваль ўзаро ижодий алоқа ва ҳамкорликларнинг асосчиси сифатида ҳам қимматлидир. Шу боисдан унда қатнашиш ҳақида таклифнома олишимиз билан Тошкентга, совет кишилари ҳузурига интиламиз.

Радж КАПУР.
(Ҳиндистон).

Мамлакатимиз кинематографияси ўзининг тирихига, анъаналарига эга. Унинг етарли ижодкорлари, ўзига хос репертуари бор. Лекин кейинги йилларда кино санъатимизда кескин ўзгаришлар юз берди. Айниқса, фильмларимизнинг тематикаси янада ранг-баранглашди. Бунда Тошкент кинофестивалининг таъсири катта.

До Мин Туан
(Вьетнам)

Уч қитъа киноанжуманида қатнаша бошлагач, киночиларимизда ижодга бўлган масъулият янада ортди. Аксарият ҳолларда тақлид шундоққина кўриниб турган картиналар экранлаштириларди. Айни вақтда кўнгилхушлик учун яратилган, томошавийлиги шундоққина билиниб турган асарлар кўплаб экранларга чиқарди. Энди фильмларимизнинг мазмунини ижтимоий-сиёсий воқеа белгилайди, улар томошабинни фикр-мулоҳазалар юритишга ундайди. Бундай ёрдамдан миннатдормиз.

Роберто Рочин
(Мексика)

Ўзбекистонда ўтаётган халқаро фестиваль ўзининг бетакрор репертуари билан ажралиб туради. Бу учрашув айни вақтда кино юлдузлари давраси ҳамдир. Шахсан менинг ўзим мазкур санъат кўригидан кўп нарсалар ютдим. Масалан, машҳур совет кинорежиссёрлари билан қалин дўст бўлишимда бу фестиваль ҳал қилувчи роль ўйнади.

Сембен Усмон
(Сенегал).

Дунёнинг турли бурчакларида ўнлаб халқаро кинофестиваллар мунтазам ўтказилиб турилади. Лекин Тошкент кинофестивалидек демократик анжуман жуда кам. Унда муносиб асарлар билан иштирок этган киши бахтиёр санъаткордир.

Хектор Каррильо
(Куба)

Уч қитъа мамлакатлари кинематографиясида тинчлик, социал тараққиёт ва халқлар озодлиги учун кураш мавзуини акс эттирган фильмлар йилдан йилга кўпаймоқда. Бу Тошкент кинофестивалининг саховатли даъвати самарасидир.

Хироказу Ито
(Япония)

Кейинги ўн-ўн беш йил ичида турли қитъаларда, турли мамлакатларда ижод қилаётган кинорежиссёрларнинг ҳамкорликда экранлаштираётган фильмлари кўпайди. Мисол учун бизнинг мамлакатимиз киночиларининг совет режиссёрлари билан анча йил бурун бошланган ижодий ҳамкорлиги кучайди. Ана шундай биргаликда яратган картиналарни уч қитъа кинофестивалида намойиш этишга интиламиз.

Хюлия Авшар
(Туркия)

Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари халқаро Тошкент кинофестивалининг шиори тараққийпарвар инсониятнинг қалб даъвати ифодасидир.

Исмоил Ас-Сайаги
(Яман Халқ Республикаси)

Тошкент кинофестивали биринчи навбатда дунё халқларининг дўстлигини мустаҳкамлашда алоҳида хизмат кўрсатмоқда. Айни вақтда ўзаро ижодий алоқа ва ҳамкорликларни кучайтирмоқда. Эндигина ўз кинематографиясига эга бўлган мамлакатларнинг фильмларини жаҳон экранларига олиб чиқяпти.

Себастьян Аларкон
(Чили)

• ТОМОШАБИН ТАБРИГИ

УЧ ҚИТЪА БИЛАН УЧРАШУВ

Халқаро ижодий учрашувлар, конкурслар, анжуманлар маданият арбобларининг ўзлари учунгина эмас, айни вақтда кенг томошабинлар оммаси учун ҳам алоҳида қимматлидир. Масалан, биз Тошкент кинофестивалига қадар Ҳиндистон киноси билан кўпроқ таниш бўлган бўлсак, ана шу ижодий анжуман иш бошлади-ю, дунёнинг бошқа катта-кичик мамлакатлари экран санъатини ҳам томоша қилиш имкониятига эга бўлдик. Эндиликда Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари кинематографияси ҳақида тасаввурга эгамиз. Курраи заминимизнинг турли бурчакларида юз бераётган воқеалар экран талқинида ўзига хос бадиий ифодасини топган ҳолда бизга етиб келмоқда. Масалан, айнан Тошкент фестивали сабаб бўлиб, ҳозирги замон кино санъатида ҳам дадил изланишлари билан майдонга чиққан Куба фильмларини томоша қиляпмиз. Муҳожирликда яшаса-да, тушкунликка тушмай, аксинча, келгусида албатта ғалаба қилишларига ишониб ижод қилаётган Чили ватанпарвар кучлари вакилларининг картиналари ҳам биз учун қадрлидир.

Ҳозир тинчлик учун кураш авжига чиққан тарихий даврдир. Ҳар бир соф виждонли, тараққийпарвар, келажакка ҳамма вақт умид билан қаровчи инсоннинг мақсади тинчликни янада мустаҳкамлашга, қуролланиш пойгасини тўхтатишга, ядро ҳалокатининг олдини олишга қаратилгандир. Тўрт кундан кейин Москвада бошланадиган навбатдаги олий даражадаги Совет — Америка учрашуви ана шундай улуғвор ният, интилишларнинг тезроқ рўёбга чиқиши учун уюштирилаётганини яхши биламиз. Ана шу тарихий учрашувни «Тинчлик, социал тараққиёт ва халқлар озодлиги учун!» деган мўътабар шиор билан кутиб олаётган Тошкент киноанжуманидан ҳар қанча фахрлансак арзийди!

Уч қитъа билан, аниқроғи, унинг кинематографчилари, фильмлари билан учрашув ҳар қандай меҳнат кишисига илҳом бағишлайди. Мисол учун биз VIII, IX фестивалларда Вьетнам, Ангола, Афғонистон кинокартиналарини томоша қилиб, дўстларимизнинг маданият соҳасида ҳам ютуққа эришаётганликларидан огоҳ бўлдик, қувондик. Бу мамлакатларда юз бераётган ижобий ўзгаришларда Совет Иттифоқининг беғараз ёрдами бор.

Кўпсонли томошабинлар, қолаверса, кинони чин дилдан севадиган коллективимиз номидан X фестивалнинг ҳам муваффақиятли ўтишини тилайман.

Йўлдош АКБАРОВ,
Тошкентдаги 2-автокомбинат ҳайдовчиси,
XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси делегати.

• Жюри раисини таништирамиз

МИГЕЛЬ ЛИТТИН

Кейинги йилларда Чили кинематографиясининг довруғини таратган уч кинорежиссёрнинг номи тилга тушди. Булар Себастьян Аларкон, Патрисио Гусман, Мигель Литтинлардир. Чилида фашистлар давлат тўнтариши қилгач, чет элга чиқиб кетишга мажбур бўлган бу ижодкорлар муҳожирликда ҳам баракали меҳнат қилмоқдалар.

Улар асарларининг мазмунини асосан Чили ва унинг тақдири учун кураш, фашистларнинг кирдикорларини фош этиш ташкил этади. Масалан, Патрисио Гусманнинг «Чили учун кураш» кинотрилогияси экран санъатида ўзига хос воқеадир. Себастьян Аларконнинг «Чили узра тун» картинаси ҳам ҳаётий фактлар асосида экранлаштирилган. Уни томоша қилган киши Чили узра албатта тонг отишига ишонади.

Мигель Литтиннинг кинорежиссёрлик санъатига кириб келиши бирмунча қизиқ. У бир неча йил тажрибали режиссёр И. Ивенсга ёрдамчилик қилди. Режиссёрнинг «Вальпараисога борамиз», «Ғалаба поезди» фильмларини экранлаштиришда ёрдамлашди. Ўзига сценарий берилса, уни суратга олишга журъат этолмади. Кейинчалик режиссёр Э. Сото билан ҳамкорлик қилди. Устози «Дугонам бор эди» фильмини яратиш жараёнида Мигель Литтиннинг умидбахш қобилиятидан хурсанд бўлди ва уни дадилроқ бўлишга ундади. Кўп ўтмай Э. Сото «Саводсизлик» фильмини ишлашга киришди. Шунда, ҳеч иккиланмай, асосий роллардан бирини Мигелга тавсия қилди. Шогирд ролни кутилганидек қилиб ижро этди. «Ана» картинасида ҳам эсда қоладиган образ талқин қилди.

Ана шу дастлабки муваффақиятлардан илҳомланган Мигель Литтин 1965 йилда «Бегона юрт учун» деган қисқа метражли фильмни суратга олди. Ёшлар проблемаларига бағишланган бу картина режиссёрлик санъатига яна бир иқтидорли ёш кириб келаётганини рўйрост кўрсатди. Фильм фестиваль ва конкурсларда намойиш этилиб, назарга тушди.

Ўзининг режиссёрлик қобилиятига тамоман ишонган Мигель Литтин уч йил ўтгач «Наультородан чиққан бўри» деган тўламетражли бадиий фильмини яратди. Асарни томоша қилган маданият арбоблари, санъатшунослар кадрларда юз берадиган жиноятнинг социал илдизлари тўлақонли, ҳаётий очиб берилганлигини таъкидладилар.

1970 йилдан бошлаб Мигель Литтин кино арбоблари касаба союзини бошқарди. Бу союз Сальвадор Альендени сайловда актив қўллаб-қувватлади. Айни вақтда ижоддан тўхтамаган санъаткор Сальвадор Альенде ҳаёти ҳақида ҳикоя қилувчи «Ўртоқ президент» тўламетражли ҳужжатли фильмини суратга олди. «Орзудаги она замин» бадиий фильми мамлакатда 1932 йилда «социалистик» деб эълон қилинган, атиги ўн икки кун яшаган республика ҳақида ҳикоя қилди.

Фашистлар давлат тўнтариши қилишгач, Мигель Литтин Мексикада яшай бошлади. Унинг муҳожирликда экранлаштирган «Марусиа конидаги воқеа» бадиий фильми режиссёр ижодидагина эмас, айтиш мумкинки, бутун Лотин Америкаси кинематографиясида воқеа бўлди. Картинага «Оскар» халқаро мукофоти берилди.

Хўш, асар муваффақиятининг сири нимада? Аввало таъкидлаш керакки, Мигель Литтиннинг бу асари оригинал режиссураси билан диққатга сазовор. Воқеалар талқинида сохталик ёки енгил-елпилик кўзга ташланмайди. Фильм конкрет тарихий воқеаларни тасвирлайди. 1907 йилда Чилининг Марусиа посёлкасида қўзғолон бўлади. Уни ҳукумат шафқатсизларча бостиради. Лекин ишчилар ҳаракати тўхтамайди, пролетариатнинг илк ташкилотлари пайдо бўлади.

Фильм айни вақтда бугунги кунда Чилида юз бераётган воқеаларни эслатади, хунта репрессиялари, мамлакатдаги фашизм ҳақида ҳикоя қилади. Бундай кенг пландаги, чуқур мазмунли фильм яратиш қийин эди. Лекин Мигель Литтин бунинг уддасидан чиқди. Буюк режиссёрлар анъаналари, тажрибаларидан яхши хабардор бўлган талантли санъаткор Марусиа, қолаверса, келажаги порлоқ Чили ҳақида ўзига хос киноқўшиқ ижод қилди. Асар қаерда, қандай фестиваль ёки конкурсда намойиш этилмасин, бирдай муваффақият қозониб келмоқда. Жумладан, у Тошкент кинофестивалида кўрсатилиб, анжуман иштирокчилари, меҳмонлари ва кўп сонли санъат мухлисларига манзур бўлди.

Мигель Литтин ҳозирги замоннинг буюк ёзувчиси колумбиялик Г. Г. Маркес асарига мурожаат этиб, «Монтьель хоним» бадиий фильмини экранлаштирди. Адабиёт мухлислари картинани томоша қилишар эканлар, машҳур асарга муносиб фильм яратилганлигига амин бўлдилар. Ёзувчининг қиссаси рус тилида аллақачон босилиб чиққан. Китобхонлар уни яхши билишади.

Чили хунтачиларини фош қилган «Альсино ва Кондор» фильми ҳам Мигель Литтин номини оламга таратди. Бу асар Москва халқаро кинофестивалида кўрсатилганида жюри унга бир овоздан Бош совринни берди.

Чили ватанпарвари Тошкент кинофестивалини ҳамиша юксак қадрлайди. Бу гал ҳам таклифнома олиши билан биринчилар қаторида қатнашиш истагини маълум қилди. Кинофестиваль Ташкилий комитети, СССР Кинематография давлат комитети Мигель Литтинга катта ишонч билдирди: у биринчи марта ўтказилаётган тўла метражли бадиий фильмлар конкурси жюрисига раислик қилади.

Ю. БОРОВИКОВ.

Редактор Л. ҚАЮМОВ.

Р. — 16646 Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. А. — 119. ИНДЕКС 64583. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12